

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 39 (4994) 5 кастрычніка 2018 г.

ISSN 0024-4686

16+

*Нязменныя
задачи
творцаў
стар. 4*

*А. Мрый
і свет
яго жыцця
стар. 5*

*Айчынны тэатр:
еўрапейскія
акцэнтны
стар. 13*

Творчы рынг для маладых аўтараў

«**Восеньскі салон з Белгазпрамбанкам — 2018**» стартуе ў Мінску. Маладыя аўтары з задавальненнем імкнуцца ўзяць удзел у выстаўцы і паказаць свой творчы патэнцыял.

Сёлета ў параўнанні з папярэднімі трыма «Восеньскімі салонамі» ў арганізатараў самая вялікая колькасць заявак — 456. Журы адабрала 127 аўтараў, якія падавалі індывідуальныя заяўкі. Будучы прадстаўленыя як удзельнікі 12 галерэй і ў рамках выстаўкі пройдзе праект, прысвечаны інклюзіўнаму мастацтву. У выніку глядач зможа ўбачыць работы 150 аўтараў. Сёлета міжнароднае журы папоўнілася двума новымі сябрамі.

У рамках салона будучы праведзены як мінімум дзве лекцыі ад замежных спецыялістаў. Арганізатары абяцаюць працяг адукацыйнай праграмы.

Працяг на стар. 12 ▶

«Восеньскі салон — 2018» адкрываецца сёння. Але маштабная выстаўка, што размясцілася ў Палацы мастацтваў, прыцягвае наведвальнікаў яшчэ да пачатку афіцыйнага адкрыцця...

Фота Кастуся Дробава.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 8039

Акізенты тыдня:

краіна

Справаздача. Прэзідэнту Беларусі Аляксандру Лукашэнку прадэманстравалі ўзоры параднай і спартыўнай формы беларускіх атлетаў і валанцёраў на II Еўрапейскіх гульнях 2019 года. Прэзентацыя прайшла ў Палацы Незалежнасці. Спартыўная экіпіроўка распрацавана і пашыта прадпрыемствам «Сола-Пінск». Калекцыя, сімвал якой увасабляе беларускія неабсяжныя прасторы, атрымала назву «Прастора». Дызайнерам формы валанцёраў і ўдзельнікам акцыі «Полымя міру», а таксама парадна-грамадзянскага адзеньня беларускіх спартсменаў і ўбору ўзнагароднай групы стала Юлія Латускіна. За ідэю распрацоўкі экіпіроўкі ўзяты стылізаваны сюжэт дрэва жыцця, у якім знайшлі адлюстраванне беларуская выцінанка і сімвалы відаў спорту.

Візіт. Беларускі след у біяграфіі Шарля дэ Голя павінен стаць аб'ектам пільнай увагі гісторыкаў. Такое меркаванне журналістам выказаў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Францыі ў Беларусі Дідзье Канес. Падчас візіту ў Гродзенскую вобласць дыпламат наведаў Шчучын. Па найўзвестках, горад звязаны з імем вядомага вайскоўца і дзяржаўнага дзеяча Францыі Шарля дэ Голя. Падчас Першай сусветнай вайны афіцэр дэ Голь патрапіў у нямецкі палон. Некалькі месяцаў паланення ў 1916 годзе ён правёў у Шчучыне.

Стасункі. У Неапалі сёння завяршаюцца Дні культуры Беларусі, якія праходзілі тут з 1 кастрычніка. З ініцыятывай аб іх правядзенні выступіла Ганаровае консульства Рэспублікі Беларусь сумесна з беларускай культурнай асацыяцыяй «BELLARUS». У межах свята Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа прэзентаваў выстаўку «Якуб Колас і рускія пісьменнікі», прысвечаную творчасці народнага паэта Беларусі і яго творчым і асабістым сувязям з калегамі замежжа. Якуб Колас ужо ў пачатку 20-х гадоў XX ст. стаў вядомым італьянскім чытачам па артыкулах у італьянскім друку, а таксама па кнізе «Il suono dei vetri», дзе змешчаны некаторыя творы народнага паэта Беларусі.

Тым часам Мінск і турэцкі Газіятэп падпісалі дамову аб усталяванні пабрацімскіх сувязяў, паведамлі ў Мінгарвыканкаме. Цырымонія адбылася падчас візіту мінскай дэлегацыі на чале з намеснікам старшыні Мінгарвыканкама Аляксандрам Крапаком у Турцыю. Падчас сустрэчы з мэрарам горада Фатмой Шахін абмеркаваны перспектывы супрацоўніцтва ў сферах гарадской гаспадаркі, адукацыі, спорту і турызму. Акрамя Газіятэпа, у сталіцы Беларусі налічваецца 27 гарадоў-пабрацімаў.

Памяць. «Клічаўская партызанская зона» — новая старонка сумеснага праекта БелТА і Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны «Партызанскі летапіс». Яго асновай стала ўнікальная калекцыя рукапісных партызанскіх часопісаў, якая захоўваецца ў музеі і мае статус гісторыка-культурнай каштоўнасці катэгорыі «1» міжнароднага значэння. Да 3 ліпеня 2019 года БелТА будзе публікаваць партызанскія часопісы, дапаўняючы ўнікальны кантэнт архіўнымі фатаграфіямі агенцтва.

Еўрабачанне. Продаж білетаў на Міжнародны дзіцячы конкурс песні «Еўрабачанне-2018», які прымае Мінск, пачаўся 2 кастрычніка, паведамлі ў Белтэлерадыёкампаніі. Білеты будуць рэалізоўвацца як на сам фінал конкурсу 25 лістапада, так і на генеральную рэпетыцыю 24 лістапада. Генеральная рэпетыцыя пройдзе ў фармаце гала-канцэрта, аналагічным галоўнаму шоу. Менавіта падчас гэтай рэпетыцыі журы ацэньвае канкурсантаў, а атрыманыя рэзультаты будуць аб'яўлены ў прамым эфіры падчас фіналу. Шоу дзіцячага «Еўрабачання-2018» адбудзецца ў спартыўна-забаўляльным комплексе «Мінск-Арэна». Музычны форум зборэ рэкордную колькасць удзельнікаў — 20 краін.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

Стасункі

Ад Аляксандра Ходзькі да Максіма Танка

Шырокую палітру імёнаў беларускіх пісьменнікаў, гісторыкаў, асветнікаў згадалі апошнімі днямі ў Ашхабадзе, дзе завяршылася XII Міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш. Беларускую дэлегацыю прадстаўлялі шэсць выдавецтваў і кнігагандлёвае прадпрыемства «Белкніга».

Аляксандр Ходзька — першаадкрывальнік Махтумкулі для еўрапейскага чытача. У Туркменістане ў розныя дзесяцігоддзі мінулага стагоддзя пабачылі свет кнігі Якуба Коласа, Янкі Купалы, Петруся Броўкі, Янкі Брыля, Максіма Танка, Валянціна Лукшы, Мікалая Калінковіча, Міхася Карпенкі і іншых пісьменнікаў Беларусі. Усе гэтыя імёны і гучалі сёлета на выстаўцы ў звязку з прэзентацыяй кнігі, прысвечанай беларуска-туркменскім літаратурным сувязям, — «Літаратурнае пабрацімства: Беларусь — Туркменістан».

Беларускія кніжнікі прывезлі ў Ашхабад і тыя выданні, што прысвечаны туркменскай літаратуры і пабачылі свет у Мінску апошнім часам: іх аўтары — Гурбангулы Бердымухамедаў, Касым Нурбадаў, Агагелі Алазараву. Не забыліся і пра кнігу паэзіі «Мая Туркменія», дзе пад адной вокладкай сабраны вершы Алаберды Хаідава, Керыма Курбаньяпесава, Маameda Сеідава, Ата Атаджана, Бердыназара Худайназарава ў перакладзе на беларускую мову.

Аснову беларускага стэнда склалі кнігі, якія раскажваюць пра нашу краіну, яе гісторыю і культуру. Многія выданні прысвечаны турыстычнаму патэнцыялу Рэспублікі Беларусь.

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

АДАМ МІЦКЕВІЧ — АДЗІН ДЛЯ ЎСІХ

Кажуць, каб клепш спазнаць паэта, трэба пабыць на яго радзіме. У мінулую суботу музей-сядзіба Міцкевічаў «Завоссе» (філіял Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры) паклікаў шматлікіх гасцей на свята «Адамаў шлях пад вечным небам», падчас якога разгарнулася вялікая літаратурна-мастацкая дзея. Баранавіцкі райвыканкам выступіў галоўным арганізатарам імпрэзы.

Кожнаму хацелася адчуць дух малой радзімы вялікага паэта, якая натхніла на ўнікальныя творы. Было відавочна: Адам Міцкевіч — адзін для ўсіх. І ў кожнага ён — свой. Калі вы вырашыце наведаць «Завоссе», загадчык музея-сядзібы Віктар Дмухоўскі падрабязна раскажа шмат цікавага пра эпоху, якая 24 снежня 1798 года падарыла свету Адама Міцкевіча — адну са знакавых фігур для многіх народаў. Перад будучым паэтам адкрывалася новае стагоддзе, напоўненае яркімі падзеямі. Як, уласна, і лёс самога Міцкевіча — няпросты, пакручаны. Працяглы час ён жыў далёка ад Радзімы і мог бы свой паэтычны талент скіраваць у іншае рэчышча: хапіла б уражанняў ад падаарожжаў, цікавых сустрэч. Але радзіма заставалася ў сэрцы. Як вядома, эпічную паэму «Пан Тадэвуш» ён стварае ў Парыжы, а ў думках — на сваёй зямлі. Таму так рэальна глядзяцца

Удзельнікі свята.

вобразы тагачаснага шляхецтва, выразна паўстаюць карціны родных краявідаў, дакладна перадаецца побыт беларусаў.

Падчас свята Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Польшчы ў Рэспубліцы Беларусь Артур Міхальскі падкрэсліў значнасць імя Адама Міцкевіча для двух народаў — польскага і беларускага — як магчымасць больш блзкага сяброўства.

Пробашч касцёла Святых Сымона і Алены ў Мінску ксёндз Уладзіслаў Завальнюк падтрымаў ідэю ўзвядзення на тэрыторыі музея-сядзібы «Завоссе» капліцы. Гэтую ідэю падтрымалі і прадстаўнікі Баранавіцкага райвыканкама.

Свята ў Завоссі стала яшчэ адным прызнаннем павагі да Адама Міцкевіча ў год яго 220-годдзя з дня нараджэння. Святочныя ўрачыстасці будуць ладзіцца ў Навагрудку і Мінску.

Алена СТЭЛЬМАХ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

8 кастрычніка — на прэзентацыю дзіцячай кнігі «Рамонкі на асфальце» ў дзіцячы сад № 323 «Ялінка» (11.00).

8 кастрычніка — у Школу юнага паэта пры Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ (14.00).

9 кастрычніка — на прэзентацыю зборніка песень «Песенны масток» на вершы Станіслава Валодзькі ў Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур (11.00).

9 кастрычніка — на творчы вечар Ганны Кашубы ў публічную бібліятэку № 3 (17.00).

10 кастрычніка — на сустрэчу з Анатолем Аўруціным і Тацыянай Жылінскай у студыю мастацкага чытання «Вобраз» пры СШ № 168 (13.30).

10 кастрычніка — на паэтычна-музычную імпрэзу літаратурнай гасціўні пры газеце «Воскресение» ў Палац ветэранаў (16.00).

11 кастрычніка — на прэзентацыю кнігі Міхася Папаякова «Матуля» ў літаратурны клуб «Шчырасць» пры публічнай бібліятэцы № 22 (16.00).

12 кастрычніка — на імпрэзу, прысвечаную Дню маці, у публічную бібліятэку № 8 імя М. Багдановіча (12.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

9 кастрычніка — на прадстаўленне «Літаратурная альтанка» Вольгі Сандрыкавай з удзелам Тацыяны Дземідовіч у дзіцячы садок № 46 Брэста (10.00).

9 кастрычніка — на сустрэчу з Зінаідай Дудзюк у Брэсцкую абласную бібліятэку імя М. Горкага (15.00).

9 кастрычніка — на пасяджэнне літаратурнага клуба «Літара» ў Брэсцкі гарадскі цэнтр культуры (18.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

9 кастрычніка — на сустрэчу «Табе, мой родны край» з лаўрэатамі абласной літаратурнай прэміі імя Петруся Броўкі ў Віцебскую абласную бібліятэку імя У.І. Леніна (15.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

5 кастрычніка — на сустрэчу з на-

Конкурсы

Пад ветразем творчасці

Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі абвясціла абласны літаратурны конкурс «Пачынаецца ўсё з любові...», прысвечаны 70-годдзю з дня нараджэння Яўгеніі Янішчыц.

Творчае спаборніцтва праводзіцца ў дзвюх узроставых катэгорыях: моладзь ад 18 да 30 гадоў і дарослыя ад 30 да 40 гадоў. На конкурс прымаюцца нізкі вершаў вольнай тэматыкі агульнай колькасцю не менш як дзсяціць. У творчым спаборніцтве не маюць права ўдзельнічаць прафесійныя літаратары, члены пісьменніцкіх саюзаў.

Творы можна дасылаць з 5 кастрычніка па 1 снежня 2018 года на адрас абласнога аддзялення СПБ: 224013, г. Брэст, пр-т Машэрава, 75/1, к. 605. Пераможцы атрымаюць запрашэнне на свята «Мой Сусвет — кніга», дзе змогуць прадэкламаваць свае вершы. Лепшыя творы будуць апублікаваны на старонках альманаха «Берасцейская Скарбніца — 2019».

стаўнікамі і ветэранамі працы Чавускага раёна, якую ладзіць абласное аддзяленне і райвыканкам, з удзелам Міколы Салаўцова ў СШ № 1 г. Чавусы (14.00).

6 кастрычніка — на круглы стол, прысвечаны Дню настаўніка, з удзелам Наталлі Міхальчук у Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова (14.25).

8 кастрычніка — на паэтычную хвілінку «У двары алімпіяда» (да 105-годдзя беларускай паэтыкі Э. Агняцет) з удзелам членаў абласнога аддзялення ў Магілёўскую абласную бібліятэку імя У.І. Леніна (11.00).

10 кастрычніка — на імпрэзу з удзелам члена Саюза пісьменнікаў Расійскай Федэрацыі Леаніда Сідарава і на пасяджэнне літаратурнага аб'яднання «Натхненне» (14.25).

11 кастрычніка — на экскурсію з удзелам членаў мясцовага краязнаўчага клуба «Быхаўскі павет» і Міколы Леўчанкі ў Быхаўскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей (14.30).

Праекты

ГАМАРДЖОМА, ТЭАТРАЛЫ!

Беларускі саюз тэатральных дзеячаў і творчы саюз «Тэатральнае таварыства Грузіі» падпісалі мемарандум аб супрацоўніцтве, які дазволіць абедзвюм краінам максімальна шырока прадставіць адзін аднаму свой тэатральны патэнцыял. Ініцыятарам падпісання мемарандума выступіў грузінскі бок. Сёння Грузія імкнецца развіваць розныя тэатральныя кірункі і шукае партнёраў для рэалізацыі сумесных праектаў.

Галоўныя мэты мемарандума — папулярызацыя беларускага і грузінскага тэатральнага мастацтва, захаванне нацыянальнай і індывідуальнай самабытнасці, традыцый, дасягненняў і спадчыны тэатраў Беларусі і Грузіі. Супрацоўніцтва прадугледжвае развіццё прамых кантактаў паміж творчымі калектывамі дзвюх краін і аказанне практычнай дапамогі беларускім і

грузінскім тэатрам і тэатральным школам.

— У Грузіі тэатр выконвае вялікую ролю: дае магчымасць чалавеку паглыбіцца ў свет духоўнасці, традыцый, дапамагае развівацца. Беларусь таксама падобная да нас у гэтым, — падкрэслівае старшыня творчага саюза «Тэатральнае таварыства Грузіі» Георгій Гегечкоры. — Мы ведаем, наколькі ў вас прафесійна падыходзяць да развіцця гэтага віду мастацтва і як людзі ставяцца да тэатра. Таму мы лічым, што супрацоўніцтва дазволіць здзяйсняць адметныя сумесныя праекты. Мы вырашылі аднавіць «Тэатр сяброўства», думаем, што беларускі бок нам у гэтым дапаможа.

У межах мемарандума будуць развівацца не толькі тэатральныя стасункі, але і арт-праекты, майстар-класы, лек-

Аляксей Дударэў і Георгій Гегечкоры.

торы і г. д. Адзін з прыярытэтных кірункаў — развіццё тэатральнай гастрольнай праграмы і арганізацыя сумесных фестываляў, форуму і іміджавых мерапрыемстваў.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Фэст

Каму прысвячаюць творы беларускія кампазітары?

Варыянты адказу ад Міжнароднага фестывалю Юрыя Башмета

Трынаццаты сезон мастацкай падзеі пройдзе з 7 па 20 кастрычніка. Фестываль вылучаецца арыгінальнымі крапер-праектамі, таму цікава, якія адкрыцці нас чакаюць.

Галоўная фестывальная сцэна — вялікая зала Белдзяржфілармоніі, самы першы канцэрт, 7 кастрычніка, — «Легенды фартэпіяна». Герой вечара — народны артыст Расіі Мікалай Луганскі ў суправаджэнні Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра Рэспублікі Беларусь пад кіраўніцтвам Аляксандра Анісімава. За дырыжорскім пультам — галоўны дырыжор Гётынгенскага сімфанічнага аркестра Крыстаф-Маціяс Мюлер.

Але ўрачыстае адкрыццё гэтага фестывалю адбудзецца падчас другога канцэрта, 10 кастрычніка: да нас завітае камерны ансамбль «Салісты Масквы» пад кіраўніцтвам Юрыя Башмета. У гэтым канцэрте будзе магчымасць пачуць скрыпку Страдзівары 1733 года (яна называецца «Rode»), іграць на якой будзе Вадзім Рэпін. Як салісты ў гэтым канцэрте таксама выступяць Юрыя Башмет і Расціслаў Крымер. Менавіта ім беларускі кампазітар Віталь Ворунаў прысвяціў Канцэрт для альты і фартэпіяна з аркестрам, прэм'ера адбудзецца падчас фестывалю.

Разынка праграмы сёлета — музычна-тэатральная пастаноўка «Чорт, салдат і скрыпка», створаная па матывах «Гісторыі салдата» і іншых твораў Ігара Стравінскага, але скіраваная ў наш час. Літаратурная аснова — казка Аляксандра Афанасьева ў вершаваным перакладзе Міхаіла Успенскага. Адказы на пастаноўку і за мастацкае афармленне — лідар групы «Машына часу» Андрэй Макарэвіч, ён жа разам са знакамітым тэлеведучым Уладзімірам Познерам выступяць у якасці акцёра.

Скрыпач і дырыжор Дзмітрый Сіткавецкі — аўтар ідэі і выканаўца адной з роляў.

Яшчэ адным госцем праграмы сёлета стане адзін са значных сучасных кампазітараў Петэрыс Васк (Латвія): дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр Рэспублікі Беларусь выканае яго творы 15 кастрычніка ў праграме «Сучасная класіка. Вечар прэм'ера».

Сінтэз музыкі і мастацкай гімнастыкі, што пачаўся ў папярэднія гады, працягнецца сёлета 17 кастрычніка. На сцэну выйдзе *East-west chamber orchestra* пад кіраўніцтвам Расціслава Крымера, заслужаны артыст Расіі вялянчэліст Аляксандр Князеў і беларуская гімнастка, прызёр чэмпіянатаў свету і Еўропы Кацярына Галкіна.

На наступны дзень фестываль перамесціцца ў мінскую канцэртную залу «Верхні горад». Вячэрні гала-канцэрт — «Артысты XXI стагоддзя» з удзелам салістаў з розных краін — Беларусі, Латвіі, Японіі, Расіі, Германіі. Акрамя таго, днём там адбудзецца ўнікальны канцэрт для немаўлят і іх мам, а таксама для цяжарных жанчын: для гарманізацыі і развіцця нервовай сістэмы дзіцяці адмыслова рыхтуюць праграму з твораў Вольфганга Амадэя Моцарта.

А на закрыццё — Канцэрт Мендэльсона для скрыпкі і фартэпіяна з аркестрам, які патрабуе віртуознага выканання. Разам з *East-West Chamber Orchestra* ў якасці запрошанага саліста выступяць скрыпач Сяргей Крылоў. Фестываль робіць стаўку на выканаўцаў, вядомых беларускаму слухачу.

Надзея КУДРЭЙКА

Памяць

БЫВАЙ, КАЛЕГА

На 77-м годзе жыцця пасля цяжкай, працяглай хваробы памёр наш калега, кінарэжысёр-дакументаліст, сцэнарыст, прэзаік, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, член Саюза кінамастаў Беларусі Дзмітрый Міканоравіч Міхлееў.

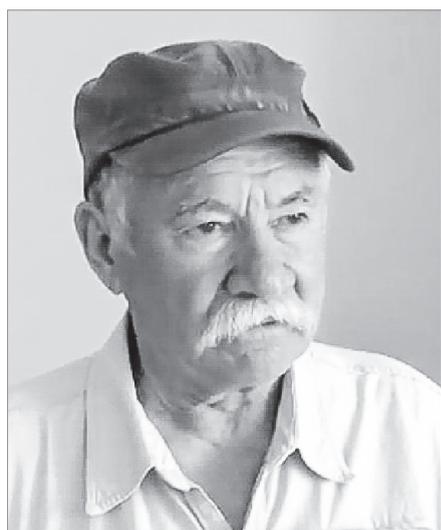
Дзмітрый Міканоравіч нарадзіўся 18 студзеня 1942 года ў вёсцы Новае Ільнова Татарскай АССР. Звездаў цяжкасці пасляваеннага жыцця. Марыў стаць мастаком. Некаторы час працаваў у гэтай якасці, служыў у Савецкай Арміі і пасля заканчэння Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінамастаў атрымаў накіраванне на кінастудыю «Беларусьфільм», дзе і расквіўся ў поўнай меры яго талент кінарэжысёра-дакументаліста. Тут знайшоў і сваё сямейнае шчасце. На працягу дваццаці гадоў ён актыўна працаваў у жанры кінадакументалістыкі. Яго фільмы былі адзначаны ўзнагародамі на айчынных і замежных кінафестывалях.

Дзмітрый Міканоравіч пачынаў як журналіст і быў прыняты ў наш саюз як прэзаік, сцэнарыст. Валодаў ён і вершаванай формай.

Калегі і сябры паважалі яго і цанілі не толькі як таленавітага рэжысёра, пісьменніка, але як чалавека — добрага, чулага, справядлівага, які ўмеў радавацца поспеху калег. Безумоўна, ён зрабіў пэўны ўнёсак у беларускае кінамастацтва. Яго дакументальныя і мастацкія фільмы будуць запатрабаваныя новымі пакаленнямі глядачоў.

Саюз пісьменнікаў Беларусі глыбока смуткуе з прычыны смерці нашага калегі Дзмітрыя Міканоравіча Міхлеева і выказвае спачуванні сям'і нябожчыка, яго родным і блізкім.

Саюз пісьменнікаў Беларусі

5 кастрычніка 55-годдзе адзначае пісьменніца Наталія Касцючэнка.

5 кастрычніка 85 гадоў спаўняецца Эдуарду Казачкову, кампазітару, ваеннаму дырыжору, заслужанаму дзеячу культуры БССР і РСФСР.

5 кастрычніка 70 гадоў святкуе Алег Скавародка, жывапісец.

5 кастрычніка 60-гадовы юбілей адзначае Вера Блінцова, мастак.

6 кастрычніка 80 гадоў спаўняецца пісьменніку Мікалаю Кузняцову.

6 кастрычніка 75-годдзе адзначае

Валянцін Дудкевіч, танцоўшчык, харэограф, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

6 кастрычніка 60 гадоў святкуе Надзея Гаркунова, рэжысёр дакументальнага кіно.

7 кастрычніка — 100 гадоў з дня нараджэння Ізраіля Басова (1918—1994), жывапісца.

7 кастрычніка — 80 гадоў з дня нараджэння Валянціна Блакіта (сапр. Болтач) (1938—2007), прэзаіка, публіцыста, паэта.

7 кастрычніка — 75 гадоў з дня нараджэння Яўгена Шыпілы (1943—1999),

народнага артыста БССР.

8 кастрычніка — 80 гадоў з дня нараджэння Міхася Казакова (1938—2000), паэта, перакладчыка.

8 кастрычніка 70-гадовы юбілей святкуе Таццяна Шамякіна, літаратуразнаўца, крытык, перакладчык.

9 кастрычніка — 105 гадоў з дня нараджэння Людмілы Гамулінай (1913—1969), заслужанай артысткі БССР.

11 кастрычніка — 105 гадоў з дня нараджэння Эдзі Агнядзет (Каган) (1913—2000), паэтэсы.

Люстэрка тыдня:

СВЕТ

Гран-пры XV Міжнароднага фестывалю студэнцкіх тэатраў «Тэатральны куфар БДУ — 2018» атрымаў спектакль «Іншыя» тэатра «Кішэня» (Расія), паведамілі ў прэс-службе Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Гэты ж калектыў атрымаў дыплом у намінацыі «Лепшы аматарскі спектакль». Гран-пры дзіцячай праграмы ўдастоены творчы цэнтр «Артыст» (Расія) за спектакль «Чарнобыльская малітва». Лепшым акцёрам і лепшай актрысай другога плана сталі Мілашч Лазараў і Гардана Дзюкіч у спектаклі «Чайка» Акадэміі мастацтваў Бялграда (Сербія). Акрамя таго, за гэту пастаноўку ў намінацыі «Лепшая рэжысура» ўзнагароджаны Мілан Нешкавіч. Усяго ў праграме «Тэатральнага куфра БДУ — 2018» былі прадстаўлены 22 спектаклі, у якіх выступілі больш як 250 артыстаў з Беларусі, Вялікабрытаніі, Грузіі, Ізраіля, Ірана, Латвіі, Літвы, Польшчы, Расіі, Сербіі, Узбекістана і Харватыі. Арганізатарам мерапрыемства выступіла ўпраўленне па справах культуры БДУ.

Пашпарт Віктара Цоя, заснавальніка і лідара групы «Кіно», быў прададзены на таргах аўкцыённага дома «Літфонд». Кошт лота склаў 9 млн расійскіх рублёў. Кошт, заяўлены на старце, — 2,5 млн рублёў, паведамляе інфармацыйнае агенцтва ТАСС. Дакумент быў выдадзены спеваку ў 16 гадоў. Сапраўднасць пашпарта пацверджана экспертамі. Запісная кніжка савецкага музыканта была прададзена за 3 млн расійскіх рублёў, рукапіс песні — за 3,6 млн. У запіснай кніжцы Віктара Цоя — тэлефоны расійскіх рок-музыкантаў Барыса Грабеншчыкова, Майка Навуменкі, Арцемя Троіцкага і іншых.

У Кіеве назвалі новую пераможцу конкурсу прыгажосці «Міс Украіна — 2018» пасля скандалу, які разгарэўся з Веранікай Дзідусенкай, паведамляецца на афіцыйнай старонцы конкурсу ў Facebook. Гэта 19-гадовая Леаніла Гузь з Херсонскай вобласці. Менавіта яна прадставіць Украіну на конкурсе прыгажосці «Міс Свету», які 6 снежня пройдзе ў Кітаі. Фінал Нацыянальнага конкурсу прыгажосці «Міс Украіна» адбыўся ў Кіеве 20 верасня. Аднак абвешчаную тады пераможцай 23-гадовую Вераніку Дзідусенку праз некалькі дзён пазбавілі тытула. Прычынай дыскваліфікацыі стала «ўтойванне факта аб сямейным становішчы». Паводле ўмоў конкурсу, удзельніцы не павінны быць замужам або мець дзяцей, бо ў такім разе яны мусяць браць удзел у спаборніцтве «Міс Украіна».

Скандал у Шведскай акадэміі, якая часткова вызначае нобелеўскія лаўрэатаў, адмоўна адбіўся на Нобелеўскай прэміі. Муж аднаго з членаў Шведскай акадэміі, фатограф Жан-Клод Арно, быў прызнаны вінаватым у згвалтаванні і атрымаў два гады турмы, паведаміла агенцтва Reuters са спасылкай на вердыкт суда. 3-за яго было прынятае рашэнне не прызначаць пераможцу па літаратуры ў цяперашнім сезоне: наступнага лаўрэата прэміі назавуць у 2019 годзе. 72-гадовы Арно, муж шведскай паэтэсы Катарыны Фростэнсан, абранай у акадэмію ў 1992 годзе, быў абвінавачаны ў двух выпадках згвалтавання ў Стакгольме. Па адным інцыдэнце суд прызнаў яго невінаватым.

У Маскве пайшоў з жыцця народны артыст Расіі, акцёр эстрады, тэатра і кіно Раман Карцаў, паведамляе РБК. Раман Карцаў нарадзіўся 20 мая 1939 года ў Адэсе, яго сапраўднае імя — Раман Кац. У пачатку 1960-х гадоў артыст пераехаў у Ленінград і быў прыняты ў Тэатр мініяцю Аркадзя Райкіна, дзе ўзяў сцэнічны псеўданім Раман Карцаў. Многім ён запомніўся і сваімі кінаролямі. Акцёр стварыў непаўторныя вобразы ў фільмах Эльдара Разанава «Нябёсы запарэныя», «Прадказанне» і «Старыя клячы», Уладзіміра Борткі «Сабачае сэрца» і «Майстар і Маргарыта» ды іншых.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці прэзаіка і сцэнарыста Дзмітрыя Міканоравіча МІХЛЕЕВА і выказваюць шчырыя спачуванні яго родным і блізкім.

ЗІНАІДА ДУДЗЮК: «МАЯ АСНОЎНАЯ ЗАДАЧА, ЯК У РАБОЧАЙ ПЧАЛЫ, НАСІЦЬ ПЫЛОК У СОТЫ»

Сёлета на атрыманне Нацыянальнай літаратурнай прэміі за лепшы публіцыстычны твор саборнічала кола аўтараў з адметнымі і вартымі ўвагі выданнямі. Перамагла паэтэса, празаік, драматург, публіцыст Зінаіда Дудзюк. Яе кніга «Пара высокага сонца» напоўнена адчуваннем значнасці таго, што робіць для развіцця нацыянальнай літаратуры сапраўдны пісьменнік. Выданне прысвечана славутым асобам Брэстчыны і складаецца з успамінаў, нарысаў і эсэ пра Уладзіміра Калесніка, Яўгенію Янішчыц, Ніну Мацяш, Святлану Курылёву, Анатоля Кудзіненку і іншых, з кім аўтар сябравала і вяла ліставанне, што стала вялікай дапамогай пры стварэнні твора. Героі кнігі — і асобы мінулага, звязаныя з гісторыяй Брэста: Марцін Матушэвіч, Андрэй Цыпрынскі, Яўген Ігнут ды іншыя, пра якіх пісьменніца мела патрэбу расказаць і зрабіла гэта цікава, займальна, пазнавальна. Зінаіда Дудзюк падзялілася разважанымі пра сучасную літаратуру і працу пісьменніка ў гутарцы з карэспандэнтам «ЛіМа».

захапляльныя мастацкія творы. Хто ж гэтым будзе займацца, калі не пісьменнікі? Але, безумоўна, не выключаю і працу навукоўцаў.

— Што вы маглі б прапанаваць?

— У мяне таксама ёсць шэраг кніг, напісаных у гэтым літаратурным жанры, напрыклад, гістарычны нарыс «Леў», аповесць-хранограф «Славянскія князі», навукова-папулярнае выданне «Вяртанне забытага міфа», кніга ўспамінаў дзяцей вайны «Выжыць на дарозе смерці», эсэ «Шляхамі адвечнага слова» і іншыя.

— Шмат сіл вы аддалі Брэстчыне і яе выхадцам. Ці адчуваеце сябе часткай таго значнага, пра што пішаце?

— На сёння мая асноўная задача, як у рабочай пчалы, насіць пылок у соты. А пра тое, што я паспею зрабіць, ці была мая праца карысная і патрэбная, будуць меркаваць прадстаўнікі наступных пакаленняў. Я, мабыць, пра гэта не даведаюся.

— На вашу думку, з чаго складаецца сучасны беларускі літаратурны кантэкст?

— Бадай, гэтае пытанне лепш было б адрасаваць літаратуразнаўцу, але паспрабую адказаць на яго зыходзячы з уласнага разумення. Усялякі літаратурны твор судакранаецца з пазатэкставай рэчаіснасцю — кантэкстам, пад якім трэба разумець усю сукупнасць з'яў, звязаных з часам і прастораю. Літаратурны кантэкст можа быць гістарычны (сацыяльна-палітычная сітуацыя ў эпоху стварэння твора) ці біяграфічна-бытавы (факты біяграфіі пісьменніка, рэаліі бытавога ўкладу эпохі, гісторыя стварэння тэксту). Іншы раз, каб зразумець твор, трэба абавязкова знаёміцца з гісторыяй таго часу,

„Беларуская літаратура не стваралася ў вакууме, а грунтавалася на фальклоры і творах папярэднікаў, а заадно ўбірала ў сябе ўсё лепшае з літаратурнага свету.“

у які жывуць аўтар, але найчасцей сам тэкст утрымлівае ў сабе кірунак, да якога кантэксту варта звяртацца для яго правільнага разумення. Праўда, кантэкст можа з часам мяняцца ў працэсе ўспрымання літаратурнага твора ў наступныя эпохі, бо тады страчваецца ўяўленне пра рэаліі, звычаі, устойлівыя моўныя формулы, якія былі звыклі для людзей той эпохі, але незнаёмыя для наступных пакаленняў. Напрыклад, калі наш сучаснік возьмецца чытаць «Дыярыўш» Афанасія Філіповіча, дык яму абавязкова трэба будзе разабрацца з гістарычнымі акалічнасцямі таго часу, з тымі мітрэнгамі

лёсу, якія давалася перажыць аўтару. Паколькі сёння беларускія пісьменнікі пішуць у самых розных жанрах, магу адказаць на пытанне адным сказам: асновай фарміравання і развіцця беларускага кантэксту з'яўляецца сфера міжлітаратурных уземамасувязяў. Беларуская літаратура не стваралася ў вакууме, а грунтавалася на фальклоры і творах папярэднікаў, а заадно ўбірала ў сябе ўсё лепшае з літаратурнага свету.

— Як уплывае адчуванне хуткай зменлівасці часу на напісанне кнігі?

— Час прымушае пісьменніка выпісваць падзеі з найвялікшай праўдзівасцю, збліжаючы сваё ўяўленне з рэальнасцю, суадносіць мінулае, сучаснасць і будучыню. Час можа выступаць у шматлікіх вобразах як біяграфічны, гістарычны, каляндарны, касмічны. Ён абумоўлены жанравай спецыфікай твора, мастацкімі метадамі, аўтарскім спасціжэннем, а таксама тым, у якім рэчышчы літаратурнай плыні гэты твор напісаны.

— Якімі вы бачыце задачы сучаснай літаратуры? Ці змяняюцца яны на працягу стагоддзяў?

— Задачи літаратуры, на маю думку, застаюцца нязменныя: несці гармонію ў свет, далучаць людзей да характа, выхоўваць, абуджаць у душах самыя светлыя пачуцці, вучыць любові да сваёй радзімы і мовы, прывіваць цікавасць да гісторыі і мастацтва.

— Ці згодні вы з меркаваннем, што ёсць сярод беларусаў нейкая нецікавасць да роднай літаратуры?

— Ведаю, што існуе пэўная колькасць тых, хто наогул нічога не чытае, нават газет, бо няма часу ці жадання. Ім дастаткова інфармацыі, якую дае тэлебачанне.

„...Для таго, каб нам займець новых чытачоў, трэба з маленства навучыць іх беларускай мове, раскрыць духоўнае багацце народа, расказаць праўдзівую гісторыю краіны, далучыць да скарбаў нашага мастацтва.“

— Чаму так адбываецца?

— Безумоўна, ёсць у нашым грамадстве такія, хто цікавіцца беларускай літаратурай, набывае кнігі, прыходзіць на сустрэчы з пісьменнікамі, бярэ аўтографі. Але даволі вялікая частка нашага грамадства не ведае, не разумее і не жадае ведаць беларускую мову, а таму не здатная чытаць беларускія кнігі. У гэтую кагорту ўваходзяць не толькі жыхары краіны іншых нацыянальнасцяў, але і карэннае насельніцтва, выхаванае на рускіх каштоўнасцях (скончылі рускую школу і ВНУ), што вельмі крыўдна.

— Выхад — у як мага раннім вывучэнні беларускага слова?

— Так, бо для таго, каб нам займець новых чытачоў, трэба з маленства навучыць іх беларускай мове, раскрыць духоўнае багацце народа, расказаць праўдзівую гісторыю краіны, далучыць да скарбаў нашага мастацтва. На жаль, пакуль мы можам толькі марыць пра беларускія дзіцячыя садкі, беларускія школы і вышэйшыя навучальныя ўстановы ў гарадах.

— Ці ёсць у гэтым віна пісьменніка?

— Пісьменнікі робяць сваю справу — пішуць кнігі, і, думаю, няма іхняй віны ў тым, што закрываюцца бібліятэкі, што тыражы беларускіх кніжак мізэрныя, што нашы крытыкі не паспяваюць адсочваць лепшыя творы і адзначаць іх у друку. Цяпер выдатнаму твору лёгка згубіцца ў літаратурным моры, дзе пераважаюць рускамоўныя дэтэктывы, зробленыя кідка ў адносінах паліграфіі, але пустыя па змесце. Яны, упэўнена, нічога не даюць душы чытача, хіба толькі забіраюць час, а яшчэ горш, калі абуджаюць агрэсію і нянавісць. Але адметная ўласцівасць сапраўдных твораў у тым, што яны здатныя доўга жыць і радаваць чытача незалежна ад таго, які б лёс ім ні выпаў.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Згвалчаная рэчаіснасць А. Мрыя

Пісьменніку А. Мрыю (Андрэю Шашалевічу), з дня нараджэння якога сёлета споўнілася 125 гадоў, многія сённяшнія крытыкі, не змаўляючыся, вынеслі прысуд, што нічога лепшага за свой раман «Запіскі Самсона Самасуя» ён не стварыў, а яго апавяданні, артыкулы, допісы маюць збольшага гістарычнае значэнне і не вызначаюцца нейкай мастацкай адметнасцю.

Адзінае максімальна поўнае выданне яго твораў (укладзенае Яўгенам Лецкам) з'явілася толькі ў 1993 годзе.

Пасля дастаткова позняй (6.01.1961) рэабілітацыі А. Мрыя яго творы заставаліся пад забаронай ажно да канца 1980-х. Пры жыцці ў яго не выйшла ніводнай кнігі, а першае выданне (вядома ж, «Запіскі Самсона Самасуя») з'явілася ў Мюнхене ў тым жа годзе, калі памёр Сталін.

Засмучаны такой няўвагай да гэтага пісьменніка, Міхась Мушынскі выказаў непакой: «Вядома, пра такую адметную творчую індывідуальнасць, як Андрэй Мрый, а тым болей, прымаючы пад увагу немалы час пасля рэабілітацыі пісьменніка і вяртання яго твораў у айчынную літаратуру, магло быць напісана больш даследчых прац, сабрана ўспамінаў. І яго апавяданні і раманы маглі б часцей і большымі накладамі выдавацца /.../. І хоць бы «Кароткі летапіс жыцця і творчасці Андрэя Мрыя» мог бы ўжо стаяць на кніжных паліцах. І радыёперадачы хацелася б часцей чуць /.../. Праўда, ёсць фільм «Прагарачка жыцця, або Запіскі Самсона Самасуя», створаны ў 1990 г., але фільм не набыў шырокай вядомасці, яго няма ў паўторных паказах. /.../ У «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры. 1917—1941» (1964) аўтар /.../ ацаніў раманы А. Мрыя прадурзята, з неаб'ектыўных пазіцый, а ў змешчанай таксама «Хроніцы літаратурнага жыцця» імя пісьменніка ўвогуле не згадваецца» (Міхась Мушынскі. Андрэй Мрый: на шляху да творчага самасцвярджэння. Да 115-й гадавіны з дня нараджэння пісьменніка / Пра час «Узвышша». Матэрыялы Узвышшаўскіх чытанняў (Мінск, 2008—2011) Выпуск 5, 2011).

Непакой Мушынскага цалкам справядлівы. Пасля 1993 года проза А. Мрыя ў сваім поўным аб'ёме (з пошукам новых, неапублікаваных, знойдзеных твораў, лістоў, дакументаў) не выдавалася. Такое адчуванне, што гэты аўтар быў і застаецца нікому не патрэбны. Вядома, многіх адметных беларускіх пісьменнікаў за савецкім хрушчоўска-брэжнеўскім часам ратавала Масква.

Напрыклад, да таго ж Андрэя Макаёнка ці Васіля Быкава было зусім іншае, уважлівае стаўленне на радзіме пасля таго, як на іх звярнулі сваю ўвагу ў саюзнай сталіцы.

А. Мрый і сам з болей пісаў пра свае «Запіскі Самсона Самасуя»: «На жаль, раманы астаўся невядомы рускаму чытачу. /.../ Нават цяпер, праз 10 гадоў, у мяне мільгае ерэтычная думка, што калі б выпадкова гэтая кніжка была прагледжана Вамі, яна выклікала б у Вас вясёлы смех і ніякага непрыязнага пачуцця да «рэакцыйнага пісакі», што руйнуе асновы новага жыцця» (А. Шашалевіч. Другу працоўных Іосіфу Вісарыянавічу Сталіну. // Полымя, 1988, № 1).

Але ў 30-я гады такая спагадная ўвага да пісьменніка-сатырыка была, вядома, немагчымая.

Увогуле, здзіўна, што арыштавалі яго толькі ў 1934 годзе, а не, скажам, у 1930-м, калі пачалася першая хваля рэпрэсій.

Апавяданні А. Мрыя, якія змяшчаліся ў часопісе «Узвышша», уражвалі сваім страшным, з'едлівым грацэскам. Ідэальнымі ілюстрацыямі да іх былі б страшныя ў сваёй экспрэсіянісцкай пачварнасці палотны Гоі.

Гэты мастак жыў, як вядома, паводле адчування, што канец свету ўжо наступіў, людзі ператварыліся ў пачвараў і могуць у сваім здзікім, вакхічным карнавалі нішчыць, гвалціць, забіваць, нявечыць, жэрці аднаго. І гэта нармальна. Гэта норма, бо згаданы намі «канец свету» — гэта на самай справе заўсёды, нармальны наш стан.

Падобныя думкі адлюстраваны і ў творчасці А. Мрыя. Амаль кожнае апавяданне — гэта маналог самазадаволенай пачвары, прадстаўніка новай рэчаіснасці, які з садысцкай радасцю ды імпэтам расказвае пра свае «подзвігі».

У творы «Няпросты чалавек» (Узвышша, 1927, № 3)

звычайны бедны селянін Піліп распальвае ў фінагенце Сапрону Цяліцу агонь зайздрасці, распавядаючы пікантныя эпізоды з уласнага былога гарадскога жыцця: «Перайшоў я ў «Саваю». Вось дзе жыццё пайшло, дык і ў сьне не бачыў. Днём і ноччу ўсё круціцца. Тут ужо распуста пачалася, ды шалёныя грошы. /.../ Прыедзе які-небудзь купчык з Масквы, тут яму, як мартыха, дагаджай /.../ скажа ўзяць фурмана ды прывязці паненку. /.../ Ды яшчэ накажа, каб у капелюшы была, пад зонтай хадзіла,

ды каб маладая, каб вочы гарэлі, каб было і тут і там. (Піліп рукой ілюстравала свае словы). Ну, нацалуецца, намілуецца купчык, дзесятку якую суне ў зубы, ды кацісь каўбасой. Адводзіш яе да прыстані, дзе жыве, а перад гэтым яшчэ да сябе зацягнеш, ды каб ведала маё дабро, сам з ёю ўцешыцца...»

У Мрыя няма станоўчых герояў. Яны жывуць выключна паводле поклічаў жарсці. Пытанне дабра і зла для іх не існуе. «Няпросты чалавек» Піліп са смакам распавядае пра свае оргіі, затурканы сям'ёй фінагент ціха зайздросціць і сам марыць хоць у снах ператварыцца ў такога сексуальна-разбэшчанага Калігулу.

Калі ў гэтым творы яшчэ распавядаецца пра страшны блуд і распусту дарэвалюцыйных часоў, то апавяданне «Камандзір», змешчанае ў наступным нумары «Узвышша» (1927, № 4), мае выразнае антысавецкае гучанне.

А. Мрый быў першым, па сутнасці, беларускім савецкім пісьменнікам, хто паказаў камандзіра Чырвонай Арміі з такога боку. Перад намі ізноў маналог. З гэтага героя, на якім цяпер «брудная сялянская кашуля, абмазаная каланіцай світка», які «смаркаецца самагужным спосабам...», смяюцца, не вераць, што ён кіраваў войскам, але ён са здзіўляльнай упартасцю хоча расказаць пра сябе. Яго самы яркі ўспамін — эпізод, калі ён згвалціў дачку генерала: «Я і падсунуўся да яе. Паненка ні божа мой, крычаць хоча, адбіваецца, як замахнецца белай ручкай — усё ў месяц мне пападае. Валтузіўся я, валтузіўся з ёю. Бачу — незмага па-добраму ўзяць. Падмануў яе ды нахрапам дабіўся свайго. Зусім знямог, аж запышку нагнаў. Нічога ня ведаю, дзе я і што са мной. Усё цела томнае, і жывот томны. Ляжу, як нежывы.. /.../ А паненка плача, раве, як ваўчыца. Раптам трах — ра-зарвала на сабе сарочку, ды кідаецца на мяне, кусаецца, статуямі швыргае ў мяне. Я супакойваю: «...Хочаш з печы зваліцца і сядзелкі не пабіць». /.../ На тое рэвалюцыя, кажу. Не толькі мы пакутуем, а і вы, паночки, жыццём будзеце не рады...»

Савецкая рэчаіснасць у творах А. Мрыя — гэта і сапраўды свет, дзе на праўду «жыццё не будучы рады» тыя, што валодаюць кволай душой, маюць тонкую натуру, іншыя перакананні, хто чамусьці не хоча ўліцца ў экстаз усеагульнага згвалтавання. У гэтым «цудоўным, новым» свеце пануе сямейная здрада, каханкі дораць адно аднаму не кветкі, а венерычныя хваробы, сыны пішучы даносы на бацькоў. І, што самае цікавае, ніхто з герояў А. Мрыя не нясе ніякага пакарання, кожны са здзіўляльнай бессаромнасцю крычыць, якоча, п'е хваласпевы сваім злачынствам, якія ў рэальнасці ўспрымаюцца як норма.

Чытаеш апавяданні А. Мрыя і разумееш: па сутнасці, няма нічога здзіўнага, што пры жыцці не выйшла ніводнай яго кнігі, падчас допытаў у НКВС пісьменніку выбілі ўсе зубы, яго раманы «Жывы дом» (дзе, па ўспамінах жонкі, згадваліся з яшчэ большай сілай розныя здзікія і страшныя анамаліі нашага ладу) быў знішчаны, а самога аўтара, выпусціўшы з лагера ў 1943-м, таемным чынам забілі ў цягніку...

Чаму такая няўвага да яго апавяданняў?

Мабыць, прычына ў тым, што і сёння дастаткова цяжка многім з нас успрымаць 20-я гг. так, як гэта брутальна паказаў нам А. Мрый. Свет татальнага гвалту і монстраў у стылі Гоі цяжка стасуецца з нашымі ўва многім ружовымі ўяўленнямі пра гэты час, калі «шпарткімі крокамі развіталася беларусізацыя», выходзілі адзін за адным шэдэўры беларускай літаратуры, радаваў цудоўнымі спектаклямі Еўсцігней Міровіч, жывапіснымі палотнамі — Міхась Філіповіч, а ў той жа час... нейкія таемныя «камандзіры» і не толькі... катавалі сваю чарговую ахвяру.

Навошта пра такое ўспамінаць? Лепей радавацца. Нам не хапае радасці.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

Землякі

Навум ГАЛЬПІЯРОВІЧ

З ЧУЙНАСЦЮ ДА РОДНАГА СЛОВА

На схіле бэзавай вясны,
Дзе столькі сонца і каханья,
Пра Наваполацк сняцца сны,
Таму й не будзе развітання.
І ападае ліўнем сум,
І выкрасе сэраці тropy.
Ты сустракай мяне, Навум,
У цэнтры саменкім Еўропы.

Такія радкі вітаў мяне на схіле дзевяностых гадоў мінулага стагоддзя паэт Алесь Жыгуноў. У той час мы стварылі полацка-глыбоцкую філію Саюза пісьменнікаў і часта сустракаліся з чытачамі не толькі ў Наваполацку, але і ў родным Алесю Глыбокім, Шаркаўшчыне, Міёрах, Паставах, у іншых цудоўных мясцінах прыдзвінскага краю.

Я не агаварыўся, калі назваў Глыбокае родным месцам Алеся. Хоць нарадзіўся ён на Магілёўшчыне, але з Глыбокім лёс яго звязаў пасля заканчэння філфака БДУ, і цяпер уявіць культурнае жыццё глыбачан без постаці Алеся Жыгунова проста немагчыма.

З 1976 года ён трывала жыве і працуе на Глыбоччыне. Быў настаўнікам роднай мовы і літаратуры Чарневіцкай сярэдняй школы, карэспандэнтам-арганізатарам раённага радыё, цяпер працягвае журналісцкую працу ў газеце «Веснік Глыбоччыны».

З Алесем я пазнаёміўся на адным з абласных семінараў маладых літаратараў. Тады ён з нязменным сябрам і земляком Уладзімірам Савулічам быў, бадай, самай яркай постацю сярод маладых семінарыстаў. Хударлявы, падцягнуты, з прыгожым пастаўленым голасам, ён чытаў вельмі спелыя для яго ўзросту вершы, якія прыцягвалі і шчырасцю, і своеасаблівай энергетыкай. Савуліч жа вылучаўся гумарам і іроніяй, і гэтая пара была душой нашага семінара.

Дарэчы, вершы Жыгунова ў той час ужо шырока друкаваліся ў рэспубліканскіх выданнях, а літаральна праз некалькі гадоў Жыгунова прынялі ў Саюз беларускіх пісьменнікаў нават без першай кніжкі, якая выйшла праз два гады пасля членства ў творчай арганізацыі.

Назвавалася яна «Матчына вышыванка». Па сведчанні літаратурнай крытыкі таго часу, зборнік вершаў маладога паэта з Глыбокага стаў сапраўднай літаратурнай падзеяй.

Доўгі час я адчуваў сябе ў цені малодшага па гадах Алеся сціплым пачаткоўцам, і праз добры дзесятак гадоў мне было прыемна пачуць яго ўхвальнае слова пра мае новыя вершы.

А потым мы не раз бавілі разам час і ў шматлікіх вандруках, і ў шчырых размовах то ў Глыбокім, то ў маім Наваполацку. Яго дачка Алеся, паступаючы ў Полацкі ўніверсітэт, жыла ў нашай кватэры...

Алесь вельмі востра рэагуе на фальш, патрабавальны да слова і часам за востры язык і прамату мае не тое, што непрыемнасці, але не вельмі прыхільнае стаўленне некаторых калег. Але, здаецца, яго гэта не вельмі бян-тэжыць. І цяпер, хоць сустракаем мы, на жаль, досыць рэдка, ён не праміне падзяліцца сваімі думкамі пра сучасную літаратуру.

Я часта думаю, што сённяшняя аддаленасць яго ад сталіцы, ад розных групавак, магчыма, робіць недастатковай увагу крытыкі і калег да яго творчасці. Я маю на ўвазе ў першую чаргу Мінск. Але ў Віцебскім абласным аддзяленні творчага саюза ён актыўны «шттык», нярэдка гасць у чытацкіх аўдыторыях.

Некалі Алесь напісаў верш, адзін з лепшых у яго творчай скарбонцы, своеасаблівае жыццёвае крэда:

Па шаах з Глыбокага на Полацк
Нават у падумках не лаўчы.
Звонам старажытнасці напоўніць
Краявіды вёска Крывічы.

З бітваў пачыналася Айчына,
Не схіляў мой продка галаву:
Бы ад дзідаў у барах дзічына —
Падалі чужыніцы ў траву.

Крывічы, радзімічы, славяне...
Пераможны
чуло звон мячоў.
Дрэва радаслоўнае не звяне,
Я — наішчадак кроўны крывічоў.

І калі над Бацькаўшчынай смерчы,
Вогненныя смерчы задудуць,
Той стары прапрадзедкаўскі меч мне
Крывічы ў далоню пакладуць!

Тэндэнцыя распавесці пра сябе

Жыццёвы шлях любога звычайнага чалавека можа мець нямала цікавага. Што ўжо казаць пра перыпетыі лёсу геніяльных і неразгаданых. Выдуманы ці сапраўдны лёс чалавека можа скласці аснову мастацкага або дакументальнага твора, які заўжды прэтэндуе на эпічнасць, філасафічнасць, выбітнасць і непрадказальнасць, — маўляў, та-кога больш нідзе не знойдеш.

Крыху іншы пункт гледжання — у аўтара дакументальна-мастацкай аповесці Віталія Кірпічэнкі «Над акенцам месяц» («Над окошком месяц») («Чатыры чвэрці», Мінск, 2018), выдадзенай у серыі «Дзеці вайны» (заснаваная ў 2010 годзе). Ніяк не напружваючы і не канцэнтруючы ўвагу чытача на ўнікальнасці падзей і з’яў, аўтар распавядае пра сябе ў кантэксце працоўнай дзейнасці і зменаў у грамадскім жыцці. Палкоўнік Ваенна-паветраных сіл, удзельнік ліквідацыі наступстваў аварыі на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі, пісьменнік і публіцыст — вось кароткі пералік этапаў жыцця Віталія Кірпічэнкі. Зразумела, што аўтарам «прожито и видано немало»; ён вырашыў, што някепска падзяліцца ўнікальным досведам.

Змястоўна, захоўваючы храналагічную паслядоўнасць, але перамяжоўваючы яе шматлікімі адступленнямі, разважаннямі, успамінамі, пісьменнік расказвае пра вытокі сваёй сям’і, навучанне, працоўную дзейнасць, асабістае жыццё, спробы ў прозе і паэзіі. У аповесці маецца спроба асэнсаваць хібы ваеннай справы, якой аўтар прысвяціў жыццё, стаўшы лётчыкам. Да некаторых з’яў рэчаіснасці В. Кірпічэнка ставіцца скептычна, і дэсёці чытач зможа ўбачыць катэгорычны і даволі песімістычны погляд на нейкія моманты існавання грамадства, але гэта не болей чым простыя развагі, якія, безумоўна, не робяць аснову апаведу.

Найцікавейшая частка твора — першы раздзел пад назвай «Отчий дом», прысве-

чаны дзяцінству пісьменніка, падзеям і цікавым гісторыям перасяленцаў у Сібіры вачыма зусім малага дзіцяці, бо нарадзіўся В. Кірпічэнка да вайны: побыт, асабліва-васці выжывання, адметнасці існавання нязвычайных для беларусаў вёсак складаюць па дэталях выразнае бачанне мясцін тых часоў. Аўтар адзначае адну акалічнасць: да дзяцей ворагаў народа (высланых літоўцаў і ўкраінцаў) у тым асяродку ставіліся як і да астатніх дзяцей, што крыху не супадае з вядомым стэрэатыпам. Варта ўвагі і старонкі пра бачанне савецкім чалавекам замежных краін, некаторыя з якіх у той час былі часткай Савецкай дзяржавы. Уяўляючы цікавасць раздзелы, прысвечаныя адметнасцям побыту лётчыкаў, асабліва ў ваеннай сферы. Аналізуючы, аўтар амаль заўсёды дае ацэнку сваім учынкам, не абыходзячы ўвагай дзеянні іншых людзей, у тым ліку сваіх начальнікаў.

Захоўванне традыцый абароны Радзімы — здаецца, так можна сфармуляваць мэту жыцця аўтара, прачытаўшы кнігу. І тое, што пра рэкорды і дасягненні, трагедыі і страты забываюцца аднолькава хутка, раниць душу пісьменніка, абавязак якога быў і ёсць абараняць такі, на думку аўтара, часам няўдзячны народ. Вобраз Радзімы ключавы ў прозе Кірпічэнкі. Ён перш-наперш увасоблены ў назве твора — менавіта маладзік і дахі ў снезе, чорны лес ды белае неба сталі такімі дарагімі сэрцу аўтара, што на працягу пражытых гадоў, калі шматлікія падзеі захінаюць успаміны, ён усё часцей звяртаецца да іх. Хоць між радкоў і чытаецца бязмежная любоў да свайго краю, няма той сляпой замілаванасці, што стала пастаянным інструментам уздзеяння ў творчых спробах многіх пісьменнікаў.

Цяпер Віталь Кірпічэнка спадзяецца выдаваць свае кнігі, якія, на яго думку, будуць прыняты «на ўра», бо яны жыццёвыя, падаюцца без прыхарошванняў і напісаны добрай мовай. Такое шчырае прызнанне зможа прывабіць чытача. Спроба напісаць жыццёвую кнігу пра сябе выглядае даволі смела, хоць гэта цяпер даволі папулярна. Без сумневу, яна знойдзе сваю аўдыторыю.

Складана аналізаваць твор, ведаючы, што ў аснове — рэальныя падзеі, але крытыка займаецца не падзеямі з жыцця, а іх адлюстраваннем у літаратуры. Таму нельга не адзначыць, што твору «Над акенцам месяц» не хапіла стылёвай дакладнасці — адсутнасць патрэбнай ступені мастацкасці і моўнай дасканаласці патрабавальны чытач не даруе. Думаецца, у далейшым аўтару варта больш патрабавальна падысці да працы над мовай, каб пазбегнуць штампаў, гутарковасці і злоўжыванняў прафесійнай лексікай.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Погляд

«І Я БЫ ПАЙШОЎ ПАД ТЫЯ НАЖЫ... ДЫ ЯКІ Ё ГЭТЫМ СЭНС?..»

Халодная зброя — даволі зручны прастор для разгорнутай метафары літаратуры, ці так? Проза, напрыклад, замацоўвае ўжо засвоеную мовай навізну і таму сканцэнтравана ў тронку, надае зброі вагу. Гутарковая мова — лязо, якое ўваходзіць у непазрэды кантакт з рэчаіснасцю і, у залежнасці ад формы зазубін ды іх матэрыялу, па-рознаму на яе ўплывае. Паэзія, якая знаходзіцца на самым кончыку моўнага вастрыя, заўсёды праразае акно ў невядомае і з’яўляецца самай актыўнай і сэнсастваральнай часткай лязы. Зразумела, халодная зброя бывае рознай, з рознымі характарыстыкамі тронкаў ды лёзаў, але асноўная задача — нязменная. Зброя павінна пранізваць. Калі клінок не выконвае гэтай відавочнай функцыі з прычыны сваёй затупленасці, ён прызнаецца непрыдатным, каб пазней ці аказацца завостраным, ці быць выкінутым у сметніцу. Чаму ж калі справа даходзіць да літаратуры, усё перастае быць такім відавочным?..

У літаратурным асяроддзі ёсць пэўнае кола слова-творцаў, якія не думваюць пра прызначэнне халоднай зброі і таму выкоўваюць пазбаўленыя вастрыні вырабы, месца якіх — на сценах па-над камінамі. Як такая дэкаратыўная зброя ўспрымаецца кніга Анатоля Аўруціна «Нясцерпная музыка», што выйшла сёлета ў выдавецтве «Чатыры чвэрці». Адкрываецца яна чароўнай у выкарыстанні слоў прадмовай, напісанай Кацярынай Палянскай, паэткай (і лаўрэатам прэміі імя Ганны Ахматавай, без згадвання якой, відаць, прадмова не іграла б такімі фарбамі аўтарытэтнасці). Галоўны цуд гэтага свята гучных слоў і феерверыстых абстрактных — у звароце да паняцця «традыцыйная паэзія». Ну што ж: назваліся груздом — будзем капацца ў кашы з мэтай не дапусціць да стала чаго-небудзь з чырвонымі, у белую крапінку, шляпкамі.

Пад традыцыйнай паэзіяй Кацярына Палянская разумее «стремление к бесконечному совершенству, всегда движение в сторону вечности и беззаветное служение ей». Выразнай карцінкі пакуль не атрымліваецца. Чытаем далей: «традиционная поэзия — это самоотречение и стремление поэта выстроить свой (а, стало быть, и читателя) внутренний мир по высочайшим, порою просто недостижимым ориентирам». Вось, у прынцыпе, і ўсё, што расказвае нам аўтар прадмовы аб традыцыйнай літаратуры: ці гэта сапраўдная спроба раскрыць паняцце, ці не чарговае ліццё пекных празрыстых кропель высокага стылю дзеля яго самога? Ці не сведчыць гэта пра нежаданне (ці немагчымасць?..) гаварыць пра літаратуру мовай літаратуры?

Маючы жывую цікавасць да літаратуры, за некалькі хвілін я накідаў наступнае:

«Традыцыйная паэзія — гэта паэзія, якая арыентуецца на ўжо створаныя метрычныя формы і характарызуецца рэалістычнасцю, дакладнасцю апісанняў, шанаваннем прыроды ды Айчыны і да таго ж прытрымліваецца вытанчанай стылістыцы апаведу».

Гэтае азначэнне ўсё яшчэ не вяршыня дакладнасці, але ўжо хаця б дае глебу для больш істотнай размовы. І, у прынцыпе, паэзія Анатоля Аўруціна падпадае пад яго. Ёсць толькі адно «але»: абсалютная засяроджанасць аўтара на прыкладах рускай традыцыйнай паэзіі ў выкананні прадстаўнікоў Залатога веку. Дык традыцыйная паэзія — такі ж жывы арганізм, як і ўся астатняя паэзія. Яна, праходзячы праз рукі акмеістаў, паэтаў эміграцыі — таго ж Бродскага, паслядоўна расла і развівалася. Але што да Аўруціна, атрымліваецца так, што «традыцыяналізм» — эўфемізм аўтарскі асаблівасцяў: мовы, адукацыі, літаратурных густаў. Існаванне «традыцыяналізму» менавіта ў якасці эўфемізму настолькі відавочнае, што першы паэтычны радок, які адкрывае зборнік, гучыць так: «Несовременно?.. Вот и пусть!». Такім чынам, можна ўявіць, наколькі сістэматычна ў бок аўтара павінны былі ляцець абвінавачванні ў архаіцы, каб ён, сталы літаратар, траціў друкарскае месца ў сваёй кнізе на адказы да нейкіх спрэчак, якіх звычайныя чытачы нават маглі не чуць?

А найбольш цікавае ва ўсім гэтым тое, што, нягледзячы на мой акцэнт на канкрэтнай кнізе, «традыцыйнасць» — уласцівасць несправядліва вялікай колькасці літаратараў, незалежна ад іх прыналежнасці да саюзаў, узросту ці мовы. Такіх людзей сапраўды шмат, што няма ніякага сэнсу прыводзіць нейкія прыклады, бо гэта, папершае, можа закрануць больш народа, чым мне на дадзены момант патрэбна, а па-другое, гэта наўпрост адвядзе матэрыял ад сутнасці. Да таго ж калі капаць глыбей, то гэтая праблема жыве не толькі ў літаратуры, але і ў крытычных матэрыялах, якія падмацоўваюць пазіцыі «традыцыяналістаў» сваімі цукарнаватнымі пасажамамі, у якіх «крытыка» — гэта не выяўленне моцных і слабых бакоў твораў і нават не наўмыснае абвінавачванне ва ўсіх сусветных грахах. У межах беларускага дыскурсу сучасная крытыка — гэта ў 90 % выпадкаў лагодна-бяздушны славесны субстрат, які толькі надае абортцы лішні бессэнсоўны бляск.

Але калі ж чытачам усё-такі захочацца развясць наведзены мной сум і правесці час з кнігай «Нясцерпная музыка» (ці з іншай падобнай), прапаную зрабіць гэта

ў форме гульні бінга. Спачатку раздрукуйце карцінку ніжэй у некалькіх экзэмплярах (ці раздайце ўсім удзельнікам гульні каляровыя алоўкі і тады карыстайцеся агульнай карцінкай). Потым па чарзе адкрывайце кнігу на выпадковай старонцы, і калі па адным з квадратаў ёсць супадзенне — выкрэслівайце яго. Перамагае той, хто раней за іншых выкрасліць адзін радок, слупок ці дыяганаль.

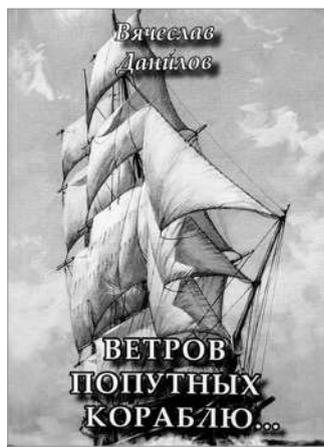
«ТРАДЫЦЫЙНАЯ ПАЭЗІЯ» БІНГА		
пейзажная лірыка	элегічна-канапныя лавсторы	дзелярытменнае рэдукаванне канцоў назоўнікаў з -іе да -ье
аўтабіяграфічны апавед з мінімумам мастацкіх сродкаў	архаізмы	светаадчуванне Прарока (думкі пра быццё і Бога)
дзеяслоўныя рыфмы	народна-сельскія матывы	згадванне Пушкіна, Блока, Ясеніна, іншых класікаў

А скончыць хачу своеасаблівай мікрапалемікай з аўтарам уступнага слова і ўсімі, хто стварае падобныя прадмовы. Калі вы сцвярджаеце пра кагосьці, што ён «ярчайшее и крупнейшее явление, именно явление, в современной поэзии и литературе вообще», — будзьце гатовыя да таго, што калі-небудзь аб’явіцца той, хто не згодзіцца з вашымі поглядамі, не проста пачне гаварыць аб перабольшванні, але і, натхніўшыся прэтэнцыёзнасцю старэйшага пакалення, без усялякага сораму заявіць наступнае: «Я, на мой взгляд, — пусть и начинающее, но уже ярчайшее критическое явление, именно явление, в белорусской литературно-художественной периодике».

Ды так, вось ён я. Аб’явіўся.

Іван ВАНКА

ГАРЫ, ГАРЫ, СВЕЧАЧКА!

Старажытныя грэкі Сверхлі, што духоўная сутнасць чалавека складаецца з чатырох стихій: агню, паветра, вады і зямлі. Прычым для гарманічнага існавання ў свеце ўсе стихіі павінны быць паміж сабой збалансаваныя, без яўнай перавагі якой-небудзь з іх.

Зборнік паэзіі Вячаслава Данилава, што днямі пабачыў свет у выдавецтве «Каўчэг», мае «паветраную» назву —

«Ветров попутных кораблю...» (Мінск, 2018). Але ў паэтычным свеце В. Данилава вельмі гарманічна суіснуюць і астатнія стихіі: вада, агонь і зямля. Жывыя, яркія вобразы ўражваюць дакладнасцю, арыгінальнасцю, свежасцю ўспрымання. В. Данилаў — нястомны вандроўнік, мастак-пейзажыст, апявальнік зменлівага характава прыроды. Ён з аднолькавым захапленнем паказвае дзень і ноч, сонца і дождж, лета і зіму, горад і лес.

СТЫХІЯ I. ПАВЕТРА

«...И пишешь поэму подвалов / На петлях, играющих соло. / Не греет небес одеяло... / Луны там холодный осколок». Урбаністычная замалёўка. Як часта горад адасоблівае людзей, змушае іх пачувацца нібыта ў каменных джунглях, дзе нікому ні да кога няма справы... І аўтар вельмі ўдала перадаў гэта адчуванне. Ён не выказваўся наўпрост, не ўжываў распаўсюджаных слоў (*адзінота, туга, сум*), — а выйшла пераканаўча. Мы верым лірычнаму герою, нябачна ідзем за ім (хай ён больш не будзе самотны!)

«Через тоннель проходит скорый поезд... / И я пытаюсь так же — через боль...» Адметнае параўнанне! Толькі добра зведаўшы на ўласным досведзе, што такое боль, атрымаецца гэтак сказаць. Але чым ніжэйшыя болевы парог у творцы, тым мацнейшая насалода звычайным жыццём з яго звыклымі дзеямі, рытуаламі, тым вастрэй адчуваецца характава імгненнаў, нават калі не адбываецца нічога значнага... Нішто не мінае дарэмна. Любы псіхолаг пераканае: боль падштурхоўвае расці.

«Месяц ёжыт над лесом, / В небесах ему несладко...» Як часта чытаеш, здаецца, пра прыродныя з'явы — а бачыш аўтара! Ён сказаў, вядома ж, не пра месяц, а пра сябе. Але жыццё — не камень пры дарозе, а вечная змена ліній, абрысаў. Мінае ноч — і «...радуга течет рекой / По краю неба, грея сердце».

СТЫХІЯ II. ВАДА

«Здесь ночь, как черный волкодав, / Лежит, язык свой выставив», «Печальный месяц в реку окунулся», «Выжал Бог из тучи воду...», «Ты не рассчитывай на жалость, / Когда в снегу лежишь ничком...», «Юный клен мягкотелый / Пожелтевший свой фрак / Сбросил в лужу несмело, / Погружаясь во мрак...» Вада — зменлівая стихія — прымае любую форму, можа стаць вострым, як лязо, аскепкам лёду альбо жыццядайным для ўсяго жывога дажджом. Так і ў паказаных аўтарам вобразах можа прысутнічаць і безвыходнасць («Ночью этой летнею короткой, / Глядя в небо, хочется кричать»), і чароўнае сузіранне, нават хутчэй самасузіранне, калі, нягледзячы на самоту, ён — шчаслівы, бо для адчування паўнаты жыцця ніхто не патрэбны («Тепло осеннее так хрупко... / Парк засыпает в неглиже»)...

СТЫХІЯ III. ЗЯМЛЯ

Ёсць прымаўка: ад зямлі адарваўся, а да неба не дастаў... Яна — пра людзей, не прыстасаваных да жыцця, практычна бездапаможных у побыце. Такое даравальна, калі чалавек — геній, але калі ён не вылучаецца нічым асаблівым, то ў лепшым выпадку гэтая недарэчная якасць выклікае паблажлівую ўсмешку. Лірычны герой, без сумневу, свае зоры з неба схопіць (бо мае для гэтага бяспрэчны паэтычны талент, як сведчыць кніга вершаў). Але ад зямлі ён не адрываўся, пра што не шкадуе (і мы не будзем)! Бо распавядае пра ўласныя слабасці з выключнай іроніяй: «С утра позанимавшись спортом, / Вкусив вчерашний винегрет, / А следом — парочку котлет, / Заев всё это сладким тортом, / Лежу, взираю пузом кверху / (Прошу прощенья, — животом) / На игры солнца за окном. / Девчонку вспоминаю — Верку».

СТЫХІЯ IV. АГОНЬ

«Горит в небесах желтый клык / Из пасти бездомного пса», «Солнце от дум невеселых / красным тюльпаном завянет», «Словно цветы, распускаются тени. / Снова свечу съел огонь-озорник», «...я видел слезы свечи / В цвет морского янтаря» — паэтычны агонь В. Данилава не выпальвае да чарнаты, не апякае. Ён далікатны і ненавязлівы. Міжволі прыцягвае вока, але не слепіць. Найчасцей сустракаецца вобраз свечкі. Лірычны герой грэецца і грэе сваю адзіноту... Сціх дзень, усе, акрамя яго, спяць. «Присев поближе к приоткрытому окну, / Я наблюдал, как ночь у клена за спиной / Вплела в прическу ярко-желтую луну, / Трамвай уставший проползал по мостовой»...

СТЫХІЯ V. ПОСТ-(АЛЬБО ПАЗА-) СТЫХІЙНАЯ

«Ты не рассчитывай на жалость...» — сам сябе супыняе лірычны герой. Слушна. Калі ўжо стаў на гэты

шлях, то і боль, і адзінота, і адчуванне проста-такі светнага смутку будуць вечнымі спадарожнікамі. Таму лепш адточваць паэтычнае майстэрства. У якасці кампенсацыі...

А ўдасканальваць пакуль яшчэ ёсць што. Вобразы прыходзяць лёгка, ненапружліва — гэта адчуваецца. Але часам узнікае ўражанне, што паэт і не збіраецца напружвацца ўвогуле: што прыйшло — занатаваў і Бог з ім. Не турбуецца, каб адрозніць сваё добрае ад свайго банальнага. Таму ў межах аднаго твора суседзяць часам і «перлінкі» ў жвіры, і зацяганыя клішэ (напрыклад, вершы «Мне надоело», «***Вот губы твои изогнулись в усмешке...», «***Проникает свет в зрачок»). У вершы «***Слушать дожди надоело...» — цудоўныя радкі «...В щели кривого забора / Ветер весёлый и шустрый, / Словно в губную гармошку, / Дует. Волнуются лужи». Астатняе, аднак, не ўражвае зусім. Яшчэ ў адным творы чытаем: «Река течением быстра, / Об камни ловко спину чешет, / И крылья вскинута утра...» — о, які вобраз! — Але радкі, што ідуць далей, «змазваюць» утвораную карціну. Праўда, тут пытанне і да рэдактара выдання — для чагосьці ж ён пазначаны ў выхадных звестках...

Не харошыць паэтычныя творы таксама і маралізатарства — як у вершы «***Кто-то живет на земле червяком...». З кожнага Бог спытае адпаведна таму, колькі было дадзена. Чарвяк, раз ужо ён існуе, відавочна, для нечага патрэбны — ёсць у яго на зямлі свае чарвячыныя справы.

Сустракаюцца ў кнізе і асобныя творы, якія з паэзіяй яднае хіба толькі наяўнасць рыфмы (напрыклад «***Ты посмотрела на меня в последний раз...», «Возвращение в СССР»). На шчасце, іх мала — літаральна адзінкі.

А вось тэкст верша «Давно не виделись, малыш!», прасякнуты пачуццём светлага смутку і настальгіі, мог бы сур'ёзна пацягнуць некаторыя «ўтварэнні» сучаснай эстрады, што не маюць у сабе ні каліва сэнсу — толькі немудрагелістыя паўторы. Гэта мог бы быць хіт! Так і «чуюцца» ў выкананні мяккага празрыстага тэнара пяшчотныя словы: «Открою я тебе секрет, / Кого люблю я столько лет. / И без кого мне в этой жизни очень плохо».

Несумненны «плюс» кнігі — цудоўнае мастацкае афармленне. Усе малюнкi і здымкі, якія ілюструюць выданне, падабраныя з густам, кожны — на сваім месцы. Яны не захінаюць лірычнага героя і яго перажыванні, а, наадварот, «падсвятляюць», робяць акцэнтны. Зазірнуўшы ў яго душу, хочацца пажадаць: гары, гары, свечачка, сагрэй хаця б кагосьці — каб не перарываўся ланцужок цяпла, сяброўства і паэзіі.

Яна БУДОВІЧ

Мужнасць аўтара

Нязменна-сакральная песня Ліпскага

Калі я была маленькая, то памятаю, як мама прынесла кнігу нарысаў Тараса Хадкевіча «Мая Беларусь» (1961). Там было столькі цікавых фотаздымкаў нашай краіны!

Гэта мая самая любімая кніжка ў дзяцінстве.

Калі ўнучка расказала мне, што да іх у школу прыходзіў адзін цікавы пісьменнік і падарыў ёй кнігу «Мая Беларусь», дык я здзівілася: няўжо зрабілі перавыданне Тараса Хадкевіча?

Але ж, не. Аўтарам быў Уладзімір Ліпскі.

Я разгарнула кнігу і... не змагла адарвацца!

Кожны літаратар павінен напісаць пра СВАЮ Беларусь.

У Тараса Хадкевіча гэты былі нарысы газетна-часопіснага кшталту.

Уладзімір Караткевіч, калі апяваў сваю «Зямлю пад белымі крыламі», стварыў прыгожую легенду. І нават тыя праўдзівыя факты, якія ён прыводзіць, былі ахутаны прыгожай фальклорнай казачнасцю.

Ліпскі натхняўся эпічнымі рэчамі. Яго настольнымі кнігамі былі такія шэдэўры, як «Песня пра зубра» Міколы Гусоўскага і «Новая зямля» Якуба Коласа.

Пісьменнік упэўнены: кожнае стагоддзе павінна даць свой эпас, які б максімальна шырока, глыбока і ўсебакова закрануў душу народа, краіны, выявіў бы яе сутнасць з усім паэтычным характавом, надаў бы ёй касмічны маштаб.

Чытаеш Ліпскага і здзіўляешся, як нетаропка, але разам з тым унутрана імпатна ён раскрывае ў кожным раздзеле «Маёй Беларусі» сутнасць нашай краіны. Калі «Новая зямля» — гэта энцыклапедыя жыцця беларускага сялянства, то новая кніга Уладзіміра Сцяпанавіча — энцыклапедыя жыцця ўсяго беларускага народа.

Тут апісана наша прыгожая, чароўная і такая розная прырода, расказана пра вялікіх палітычных дзеячаў і пісьменнікаў, асветнікаў і касманаўтаў. Замілаваннем, шубертаўскай лагодай і цеплынёй да роднага краю прасякнута кожная старонка гэтай унікальнай кнігі. Ноткі гневу з'яўляюцца тады, калі пісьменнік гаворыць пра ваеннае ліхалецце. Гордасцю перапоўнена яго сэрца, калі ён маляўніча выяўляе нашыя культурніцкія, эканамічныя, сацыяльныя дасягненні.

Няма ў гэтай кнізе вострай канфліктнасці, пэўнай вострасюжэтнасці — гэта адзіны, непарушны сонечны хваласпеў нашай роднай зямельцы, нашай Маці-Беларусі.

Уладзімір Ліпскі, захоплены сваім спевам, не хоча бачыць нейкія заганы моманты

ў выяўленні нашай краіны. Але тут можна зразумець песняра. Колькі ўжо рознага постмадэрновага смецця, гнілой псеўдаіроніі, разбуральнага, бы карыес, сцёбу, брыдкаслоўя мы маглі прачытаць ад аматараў пакалупацца на сметніку Бацькаўшчыны.

У наш няпросты час, калі пануе нігілізм і хваравітая эстэтычная разбэшчанасць, трэба мець вялікую мужнасць, каб не паддацца гэтай пошасці, а гучна, ва ўвесь голас праспяваць сваю чыстую, светлую, на ўсе стагоддзі нязменна-сакральную песню, якая б славіла тое месца, дзе мы нарадзіліся, жывём, ствараем.

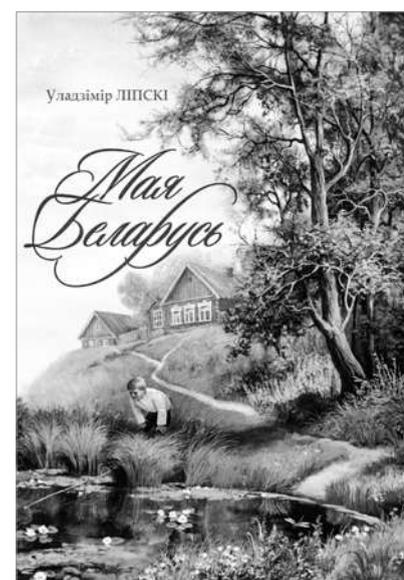
Уладзімір Ліпскі такую мужнасць мае.

«Мая Беларусь» — кніга для ўсёй сям'і. Яе чароўная энергетыка дапаможа ўмацаваць няпэўных, натхніць з яшчэ большай сілай імпатных, пакіне безумоўна пачуццё радасці, пяшчоты і дабрыні кожнаму, хто дакранецца да яе старонак.

Ну а самыя маленькія беларусы таксама стануць вялікімі прыхільнікамі гэтага выдання. Чаму? Бо яно аздоблена адным з лепшых нашых графікаў, які спавядае акадэмічна-рэалістычную манеру, — Уладзімірам Дударанкам. Яго цудоўныя ілюстрацыі знаходзяцца ў непарушным гарманічным адзінстве з тэкстам Уладзіміра Ліпскага.

У свой час Хэмінгуэй напісаў кнігу, якая называлася «Святая, якое заўсёды з табой». Раней я была аб'якавая да гэтай фразы. Лічыла, што ў жыцці такога не бывае.

Цяпер, чытаючы кнігу Уладзіміра Ліпскага «Мая Беларусь», адчуваю: зараз маё святая заўсёды са мной.

Вольга ПЕРАГУДАВА

Конкурс «ПЕРШАЦВЕТ»

Алена Шаламіцкая родам з пінскага Палесся. Вершы пісала з 9—10 гадоў, дэкламавала на школьных імпрэзах, друкавалася ў дзіцячай газеце, гродзенскай прэсе. Творы гучалі ў рамках шматлікіх літаратурных сустрэч і ў эфіры мясцовага тэлебачання. У сацыяльных сетках паэтэса вядзе суполку «Знаёмыя паэты», дзеліцца творчасцю з сябрамі. Рыхтуе да выпуску свой першы зборнік вершаў.

Нішто не проста так:
Ні песні, ні малітвы,
Ні людзі, што сустраліся ў дарозе,
Ні цар і ні жабрак,
Ні перамога ў бітве...
Ні словы, што зляжыліся не ў прозе...

Разнясецца, ды рэхам — далёка-далёка
Праўда твая — пра бявенне ў воку...
З-за яго ты не бачыш людзей,
Воўк у шкуры ягня ў чарадзе.

Выкрываю цябе, не шкадую.
Няхай вецер нясе праўду тую...
Няхай Бог твае ўчынкі судзіць.
Няхай рэха сумленне будзіць.

Колькі каштуе вечнасць?
А колькі — адзіны дзень?
Мы — гэта недарэчнасць,
Мы — гэта толькі цень.

Колькі было іх, дружа,
Намі пражытых дзён?
Цяжка было і ў сцюжу,
І ў жорсткасць сякотных дзён...

Гэта жыццё. Не меней.
Нельга адразу ў рай,
Хоць ты прастак, хоць геній.
Нялёгка? Ну і няхай!

Вечнасць — мая патрэба,
Пакуль мяне носіць глеба...

Не магу глядзець я на пустыя хаты,
Што стаяць, не лічачы гады.
Хто іх кінуў, сябра? Бедны ці багаты?
Добры, злы? Стары ці малады?

Людзі прабягаюць, пралятаюць міма
Ў мітусні, як у шалёным сне...
Толькі хаткі плачуць вокнамі-вачыма,
І чакаюць: прыйдзе хто ці не...

Ёсць такія моманты, калі душа
крычыць,
Але ёй ніхто не дапаможа.
Чорных плям на сэрцы проста
не злічыць.

Некалі іх лівень змые, можа.

Ёсць такія моманты, калі душа пня,
І ніхто не хоча слухаць гэта.
Паварочваюцца спінай да яе,
Бы не заўважаючы паэта.

Ёсць такія моманты, калі душа
маўчыць,
Больш нічога не турбуе, не чапляе...
Бессэнсоўна ўжо надзеямі лячыць,
Бо душа паціху памірае.

З простых слоў я састаўляю скарбы —
Рыфмаваны рад альтом пня...
З простых колераў, адценняў, фарбы —
Цэлы свет мальбертны паўстае...

З простых радасцяў жыццё сваё
складаю,
Безліч цудаў, калаўрот надзей...
З простых думак мудрасць вырастае,
Проста проста жыць — найпрост
прасцей!

Гэтыя вершы прыходзяць уночы,
Плачуцца мне... І смяюцца!
Спаць не даюць. Зазіраюць у вочы.
Чорным на белае льюцца...

Гэтыя вершы прыходзяць уночы...
Аднойчы
Я з імі павольна пакрочу...

У нас наперадзе — разведка боем,
Крывёю, болем,
простым шанцаваннем...
Я веру, што пабачымся з табою
Пасля ўсяго... На заўтрашнім святанні.

І ў неба, і ў зямлю яшчэ нам рана,
Хаця старанна,
ціха і рупліва

Ў душы сваёй вышукваю заганы,
Выслухваю зязюліны матывы...

Жыццё... Яно такое — тут і зараз!
Нам старасць —
мара, цуд, якіх няма.

... На тым я скончу свой лірычны нарыс,
Бо старшыня нас кліча ўжо ў дарогу.

Фота Кастуся Дробова.

Самотнаю птушкаю вечар
бецца ў акно
і страчваюць звыклы сэнс
рэчы.

Дыск сонца на захадзе рэжа,
крывавіць лінію далягляду.
Падлетак унутраны мой,
перажываючы здраду,
моцна — да хрусту
ў танклявых костках
абняць цябе хоча,
раздзяліць
свой
сусвет
сірочы.

Захад сонца ў рыззі аблокаў
у чырвань фарбуе дахі.
І ажываюць страхі,
адзетыя ў апранахі
трывог і сумненняў,
памылак былых спляценняў.
...Душа — палігон
іх шалёных скокаў.

Не мне ўдаваць трагедыю ці драму,
не мне ад стомы падаць у знямозе.
Не да мяне над безданню прыходзіць страх.
На хуткасі шалёнае на звільстай дарозе
не зведзець мне, як сэрца працінае жах,
калі само жыццё жартуе з намі,
жанглюючы на стромых віражах.
Але чаму, калі бяссонне ўрэшце,
шкадуючы, у сон мяне вядзе,
блукваю па яго кашмарным месце
і выйсця не магу знайсці нідзе?

«Не пазірай на захад сонца з жалем...»
В. Гадулька

Дзень згасае. Алея каштанаў
звужаецца ў перспектыве.

І крапаюцца слыху бязважкія ноты
невывоўнай пшчоты
ў вечаровым матыве
перасвітанья птушак.

Засынаюць, пялёсткі стуліўшы,
кветкі ў траве.

Растварыцца ў прасторы б і знікнуць,
нібы прахалоды на веў,
і не ведаць, як скрушна, балюча пяхэ
пачуццё

трывогі за тых, каго любіш
мацней за жыццё.

кружляла чароўная восень
над роднаю вёскай,
над роднаю хатай.

А мы з-пад далоні
ўзіраліся ў просінь...
Увосень...

Без жаху вайны ў сорац пятым.
І Вы сагравалі нас
полымем вершаў.

Пра лёс аднагодкаў, Радзімы,
пра Дзень Перамогі,
што быў тады першы,

Вялікі і Першы — адзіны!.. —
Настаўнік,
Вас памятаю.

Паўлюку Багрыму

Крошын — крок да вяртанья...
Скрозь чароўныя жырандолі
пялёсткі

гляджу я, стаіўшы дыханне,
у мінулае слаўнай вёскі.
Задоўга яшчэ да Купалы
нашай песні было разводдзе:

«Зайграй, зайграй, хлопча малы...»
Раскажы аб сваім народзе!
Абнадзей не толькі сяўбою.

Сквозь гады непагоды,
вёсны і зімы
вядзі мяне за сабою!

Крошын — крок да радзімы!

Настаўніку

Мой першы настаўнік,
Вас помню.

Як шчыра любілі Вы
школьныя сцежкі!

Як зорылі твары
нам промнем

сваёй яснавокай
лагоднай усмешкі!

Вястункай ляцела
нам песня на ганак;

адтуль,
дзе таемна зязюля кувала,

дзе з сонцам
я рослы піў ранак;

адтуль,
дзе, я верыў, жыве наш Купала.
...Я помню,

БЯСЦЭННЫЯ РЭЧЫ

Людзі сыходзяць у нябыт, пакідаючы блізім свае рэчы — усе як ёсць... Ад таты ў мяне шмат рукапісаў і лістоў. Іх можна перачытваць. Пачытаеш і быццам пагаворыш з жывым татам. За словамі, напісанымі татавай рукою, я выразна чую ягоны голас. Ад маці ў мяне застаўся флакон з духамі. У хвіліны горкага адчаю можна адчыніць яго і на нейкае імгненне адчуць водар, які так любіла маці. Заплюшчваючы вочы, згадваеш яе твар: яна нібыта і блізкая, нібыта і зусім побач. Ад цесця ў мяне ёсць добра навостраны нож, якім зрзаю тоненькую скурку з яблыкаў. Ад пэці і перакладчыцы старажытнай японскай літаратуры Веры Маркавай у мяне застаўся невялічкі парцалінавы званочак. Уздымеш яго над кніжнай паліцай, страсянеш, пачуеш звон і ўслухоўваешся: а раптам нехта адгукнецца... Для іншых людзей усе гэтыя рэчы звычайныя, а для мяне бясцэнныя.

ТРАМВАЙ

«Трамвай даімчаў яго аж да Дома друку», — вычытаў у татавай ранняй кнізе «Млечны шлях». «Трамвай даімчаў...» — цяпер так ніхто не напіша. Трамвайная імклівасць засталася ў далёкім мінулым. Імклівыя ў нас легкавікі, а трамвай за тых шэсцьдзесят гадоў, што прамінулі з дня напісання апавядання «Млечны шлях», зрабіліся паважаныя і даволі павольныя. Але менавіта гэтая неадпаведнасць сучаснасці і кранае ў старым бацькавым апавяданні, і спыняе мяне, чыгача, і змушае задумацца пра імклівасць такога кароткага чалавечага жыцця.

МЯНУШКА

У мяне было шмат розных мянушак і псеўданімаў, але самая выразная і запамінальная — першая мянушка. Мне два гады. Хадзіў і гаварыў добра. Тата, мама і я ішлі па вуліцы Якуба Коласа. Гулялі побач з домам. Я тушаў папера-дзе, бацькі — праз тры крокі за мной. З-за рога, з вуліцы Ламаносава, мне насустрач выйшаў афіцэр. Ён быў вясёлы, спыніўся, прысеў на кукішкі і працягнуў руку: «Давай знаёміцца, салдат!» Тата памкнуўся праганяць п'янаватага жартаўніка, але маці спыніла: «Хай пазнаёміцца!» Я працягнуў руку афіцэру, той паціснуў мне далонь і спытаў: «Як цябе зовуць, салдат?» — «Адамка!» — сказаў я, глядзячы ў афіцэравы вочы. «Сур'езны ў вас клопец!» — кінуў маім бацькам афіцэр і пабег да трамвая. Афіцэр з'ехаў, а мой саманазоў Адамка застаўся. І бацька, і маці нейкі час называлі мяне не звычайным і цёплым Валодзя, а па-новаму — Адамка. І калі ў нашым доме заходзіла гутарка пра маю сур'езнасць, бацькі заўсёды прыгадвалі даўняе знаёмства з п'яным афіцэрам. Дарэчы, гэта адзін з самых першых успамінаў пра тату. Маці я памятаю і да свайго нечаканага знаёмства на сонечнай вуліцы Якуба Коласа, а тату — толькі з таго моманту, як ён бярэ мяне на рукі і мы разам глядзім на афіцэра, які сядзе ў чырвона-жоўты трамвайны вагон.

ШЭВЕРАЎ

Хацеў зрабіць добрую справу. Вырасціў папрасіць у мастака Шэверава малюнка, якія ён зрабіў для татавай кнігі «Чужая бацькаўшчына». Я спадзяваўся, што малюнка захавалася, што іх атрымаецца выкупіць, што можна будзе іх аформіць у рамы пад шкло ды перадаць у школьны музей, які адкрылі бацькавыя землякі. Шэвераў выслухаў мяне, паабяцаў пашукаць малюнка. Не знайшоў іх... Размова з кніжным графікам Шэверавым атрымалася доўгая і цяжкая, але самае галоўнае ў тым, што я нарэшце высветліў, чаму ў яго так выдатна атрымаліся малюнка да бацькавага рамана. Шэвераў аздабляў дзіцячыя кнігі, маляваў безліч вясёлых персанажаў, меў процыму замоў. Чаму ён узяўся за драматычны раман? Нашто ўступіў у канкурэнцыю з Кашкурэвічам, Шаранговічам і Паплаўскім? Чаму адмовіўся ад сваёй заўсёднай каларовасці і стракатасці? Раней я не ведаў. Цяпер ведаю... Шэвераў захварэў. У яго пачаліся галавакружэнні. Ён не мог рабіць малюнка малых фарматаў. Не мог засяродзіцца. Таму ўзяў паперу вялікага памеру і напісаў на ёй алейнымі фарбамі экспрэсіяністычныя карціны, досыць тэмперamentна: дзе — пэндзлем, а дзе — і мастыхінам. Напісаў фактурна, з прадрапваннямі. Малюнка да «Чужой бацькаўшчыны» — удача Шэверава. Выдатнаму раманау пашанцавала, і ён атрымаў выдатнае аздабленне. Галавакружэнні ў Шэверава прайшлі. Ён вярнуўся да вясёлых дзіцячых bestуrowных кніжак і не шкадае, што арыгіналы малюнка да «Чужой бацькаўшчыны» згубіліся. Ён не шкадае, а мне шкада.

КНЯЗЬ ПРОЗЫ

Словы пра тату — Вячаслава Адамчыка

МАНЕТЫ

Ніколі не захапляўся нумізматкай, але за жыццё я назбіраў розных манетак. Панапрывозіў іх з блізкіх і далёкіх краін. Бывае, зірнеш на якую маленькую капейку і згадаеш цэлую вялікую краіну. Тата вельмі хацеў, каб з'явіліся нашы манеты і каб нехта, глянуўшы на іх нават праз сто гадоў, змог успомніць Беларусь. Тата не дачакаўся беларускіх манет. Цячачныя і сувенірныя былі; а звычайных народных ён так і не пабачыў. Цяпер, калі ў кожным беларускім кашальку звяняць нашы манеты, я радуся за сябе і за тату. Цешуся з таго, што ягоная патрыятычная мара здзейснілася. Шмат хто прарочыў беларускім манетам кароткі век. Маўляў, іх вельмі хутка з'есць інфляцыя. Я не прарок, але скажу, што развітвацца нам са сваімі манетамі не захацацца. Адзін мой знаё-

1983 год. Вёска Варакомічына. Вячаслаў Адамчык каля бацькоўскай хаты.

мы латыш Эдуард нават плакаў, калі ў Латвіі замест лата стаў хадзіць еўра. Ён дастаў з кашалька ўсе наяўныя латы, расклаў іх на стале, паглядзеў і заплакаў. Ёсць час радавацца манетам і час іх аплакваць. Толькі не трэба галасіць і плакаць над манетамі ў той момант, калі варта радавацца іх з'яўленню.

«ДЗІКІ ГОЛУБ»

Найлепшую кнігу сваіх узорных апавяданняў тата назваў «Дзікі голуб». Цяпер, калі бачу дзікага голуба, заўсёды згадваю тату і ягоныя кнігі. Для мяне ў кожным дзікім голубе жыве частка таты. Добра, калі твая частка застаецца жыць у птушцы ці нейкай іншай прывабнай з'яве. Горш, значна горш, калі тваё творчае жыццё працягваецца ў ідыётах ці прыніжаных ды пакрыўджаных, як у змрочнага Фёдара Дастаеўскага.

РЭДАКТАРСТВА

Шмат хто з маіх знаёмых паэтаў шкадаваў, што многа часу ахвяраваў на пераклады чужых вершаў. Так і шмат хто з мастакоў пераймаўся тым, што безліч дзён і начэй сышло на халтуры дзеля заробкаў. Тата шкадаваў, што шмат гадоў прасядзеў за рэдактарскім сталом. Замест таго каб пісаць сваё, выпраўляў чужое і перапісваў графаманскае. Мне рэдактарская праца падабалася. Яна давалася лёгка, захапляла, прыносіла радаснасць і прыбытак. Сваё рэдактарства я ніколі не расцэньваў як службу ці рабства. Не шкадую, што напісаў мала, але шкадую, што мала напісаў тата, хацелася, каб ён напісаў больш свайго, а не правіў чужую дуроту.

ДОМ У КАРАЛІШЧАВІЧАХ

Тата любіў пісьменніцкі Дом творчасці ў Каралішчавічах, былую дачу Якуба Коласа. Яму там добра працавала. Зазвычай ён ездзіў туды на тыдзень, каб напісаць апавяданне. Найлепшыя свае апавяданні тата напісаў у Каралішчавічах, пад Мінскам. Збіраўся ў Дом творчасці ён вельмі грунтоўна. Тыдні два пакаваўся, разбіраў і складаў па-новаму рэчы ў валізу. Маці дапамагала. Яна сачыла, каб у бацькі былі з сабою цёплыя рэчы і чыстая змена бялізны. Швэдар і безрукаўка складаліся з асаблівай пшчотай, бо іх маці звязала сама, каб яе Чэсь не змерз, седзячы за пісьмовым сталом у тых Каралішчавічах, у тым ДOME творчасці, што стаяў пасярод заснежанага і цёмнага лесу.

БАЦЬКОЎСКАЯ ДАЧА

Яны называлі яе дачай. Слова «лецішча» так і не прыжылося ў доме маіх бацькоў. Жартам яны называлі любімаю дачу на Лысай гары «фазэндай». З нейкага лацінаамерыканскага серыяла, нахшталт «Рабіні Ізаўры», прыйшла гэтая «фазэнда». Я яе прадаў. Бацькоўскае лецішча, бацькоўскую дачу, бацькоўскую фазэнду я прадаў у добрыя рукі. Увечары прыслухоўваўся да сябе... Ці шкада мне той дачы, каля вёскі Валюшчына? Ці шкада мне садовага дамкі ў яблыневым садзе? Не. Па маці я сумую, сумую без таты, а па іх блакітным дамку, што стаіць сярод бацькоўскіх яблыняў, не сумуецца.

ЭПІГРАМА

Ніколі не чытаў эпіграмы і пароды на татавы творы. Некалькі радкоў пра яго мільганула ў адным з малаталенавітых працягаў сатырычнай паэмы «Сказ пра Лысую гару». Можна, таму я парадаваўся, калі ў гумарыстычнай кнізе Георгія Юрчанкі «Парнаскія ўхабы» знайшоў эпіграму «На Вячаслава Адамчыка»:

*Усё: завулак, прыгуменне,
Прымак, падрадчык, біч, паркан,
Каханне, вернасць і падман —
Усё ў карычневым трыміценні.
Відаць, з карычневым натхненнем
Пісаў Адамчык свой раман.*

Хай яна слабая, павярхоўная і памылковая ў колеры, бо тата заўжды любіў розныя адценні шэрага, а не карычневага, як кажа Юрчанка. Хай эпіграма даўно згубіла актуальнасць, і ўсё ж яна мяне парадавала. Я ажно ўявіў, як прачытаў эпіграму ўголос і як тата паблажліва ўсміхнецца.

ВІТКА І КУКСО

Не кожны пісьменнік атрымлівае прызнанне. Сярод тых прэзікаў, каму ўсё ж пашанцавала і ён атрымаў прызнанне пры жыцці, быў мой тата. Да гэтага ён перажыў шмат кепскіх гадоў. Яго выключылі з універсітэта за тое, што паслаў апавяданне ў «Ніву», якая выходзіла ў Польшчы. Ягоную кнігу апавяданняў «Дзікі голуб» не выдавалі сем гадоў. Гэтыя сем гадоў тата быў пісьменнікам без новых кніжак. Кожная публікацыя жорстка цензуравалася. У рамана «Чужая бацькаўшчына», які друкаваўся ў часопісе «Польмя», рэдактар Кастусь Кірэнка зрабіў больш за семдзесят цензурных выкрэсліванняў. Раман выйшаў, і тата атрымаў прызнанне. У той час паэт Васіль Вітка і напісаў «Велічальную Вячаславу Адамчыку»:

*Расступіся, веча славы,
Пацяніся, стар і млад, —
Слава, слава Вячаславу,
Вячаслава на пасады!*

*Мае розум ён цявразы —
Няхай будзе князем прозы.*

Малюнак да вясёлага верша зрабіў майстравіты Канстанцін Куксо.

Танне спадабалася, што прызнанне прыйшло да таты не толькі ў сур'езных і афіцыйных формах, але і ў форме вясёлых малюнкаў і жартоўных вершаў.

СТОЛ

Тата пісаў, седзячы за сталом. Пісанне для яго было справай жыцця, адказнай работай, пакліканнем. Таму тату і вясёліла прызнанне пісьменніка Віктара Казько, які дапісаў канцоўку рамана, лежачы на жываце. Вясёліла шчырасцю, нейкай нават распуснасцю і блазнаватасцю. У татавым разуменні пісьменнік мусіў нават у падыходзе да працы заставацца сур'езным. Стол, крэсла, аловак, аўтаручка, чарніла, папера, друкарская машынка, стэлажы з кнігамі, сонечны кабінет для яго мелі вялікую значнасць, каштоўнасць. Тата працаваў так, нібыта за ім у час працы назірае настаўнік. Нешта вучнёўскае праглядалася ў такіх паводзінах, але, безумоўна, вучнёўска-станоўчае. Тата за пісьменніцкім сталом выглядаў старанным працаўніком. Некае можа быць пісанне, лежачы на жываце? Смешна і недэпапушальна для яго — сур'езнага чалавека.

ВОЧЫ

Усё радзей і радзей успамінаю тату. І не таму, што я яго перастаў любіць. Проста на месца мёртвых прыходзіць жывыя. Натуральна. Але мне ўсё яшчэ не хапае таты, асабліва ягоных вачэй. Часам я нават бачу, як ён глядзіць на мяне са свайго ціхага далёка.

Адказнасць за малую радзіму

Чалавек прыходзіць у свет. Ягоны свет пакуль што невялічкі: людзі, падзеі, краявід той мясціны, дзе ён нарадзіўся. Чалавек будзе расці, а спачатку такое вялізнае яго атачэнне — згортвацца і малець. Але ж менавіта яно, тое, што ўбачылася першым, застаецца на ўсё жыццё. Гэта яго малая радзіма.

Ідэя малой радзімы складае галоўны сэнс кнігі Івана Лакоткі «Маршруты беларускага турызму: гісторыка-культурныя ландшафты Беларусі», што выйшла ў Выдавецкім доме «Беларуская навука» (Мінск, 2018). Выданне прымеркавана да Года малой радзімы і расказвае пра вандроўкі па малых мястэчках, вёсках нашай краіны. Канцэпцыя яго заснаваная на разглядзе лакальна-рэкрэацыйных зон гістарычных мясцін. У ім апавядаецца пра помнікі гісторыі і культуры, аграсядзібы, прыродацэнныя тэрыторыі і розныя турыстычныя маршруты: водныя, пешыя, экалагічныя. Пазначаны цэнтры народнай творчасці, фальклорныя цэнтры і асяродкі народных абрадавых традыцый.

Зразумела, што госць з замежжа за колькі гадзін экскурсіі можа і не адчуць сапраўдны дух той ці іншай мясціны. Крыху болей шанцаў на спасціжэнне яе глыбіннай сутнасці з'явіцца ў тым выпадку, калі пра ўсё гэта ён прачытае загадзя. Таму аўтар удзяліў асаблівую ўвагу захаванню мясцовай тапанімікі і міфалогіі. Многія з лакальна-рэкрэацыйных зон маюць гістарычныя назвы, да якіх «прывязаны» цікавыя аповеды. Некаторым мясцінам аўтар даў свае назвы, абапіраючыся на ўласцівыя ім яркія рысы.

У кнізе падаецца спіс найбольш каштоўных помнікаў культуры. Іх каля тысячы: гэта помнікі архітэктуры, сядзібна-паркавага мастацтва, народнага аўтэнтчнага дойлідства.

Выданне забяспечана багатым ілюстрацыйным матэрыялам. 27 лакальных раёнаў праілюстраваны картамі, дзе пазначаны гісторыка-культурныя і прыродацэнныя асаблівасці.

Кніга ўяўляе сабой плён дзейнасці аўтара пачынаючы з 1970-х гадоў. Скончыўшы навучанне на архітэктурным факультэце Беларускага політэхнічнага інстытута, папрацаваўшы праекціроўшчыкам у майстэрні народнага архітэктара СССР Георгія Загорскага, Іван Лакотка быў уключаны ў працоўную групу па стварэнні музея народнай архітэктуры і побыту ў Строчыцах. З тых часоў ён пабываў ва ўсіх раёнах Беларусі: рабіў здымкі, запісы, замалёўкі, чарцяжы. Многія з сабраных ім матэрыялаў увайшлі ў кнігу.

З часам робіцца зразумелым, што кожны мусіць прыкласці намаганні, каб месца, дзе ён нарадзіўся, хоць у чымсьці стала лепшым. Каб чалавек адчуваў асабістую адказнасць за сваю малую радзіму. Вельмі важна, каб гэтыя раёны развіваліся эканамічна, каб не з'язджалі ў гарады іх жыхары, каб у душах людзей захоўвалася любоў да бацькоўскага дома, жаданне працягнуць традыцыі... Задача, пастаўленая аўтарам, маштабная: паказаць глыбіню і змястоўнасць ідэі малой радзімы. І кніга Івана Лакоткі ўдала працуе на гэтую ідэю.

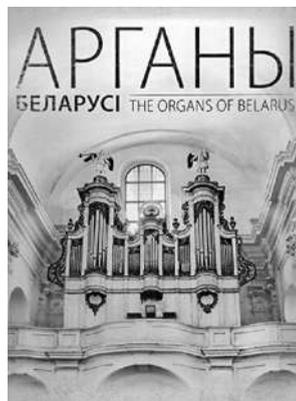
Яна БУДОВІЧ

З досведам, па-суседску

Адной з прычын удзелу прадстаўнікоў Беларусі у XXV Форуме выдаўцоў у Львове стала магчымасць абмеркавання стану, праблем і перспектывы беларуска-ўкраінскіх адносін у сферы кнігавыдання. 750 аўтараў з 29 краін узялі ўдзел ва ўкраінскім мерапрыемстве, якое дазволіла выдавецтвам розных куткоў свету прадэманстраваць вынікі сваёй працы і пераняць пазітыўны досвед калег.

— Беларуская дэлегацыя ўдзельнічала ў форуме ўпершыню. Ужо даўно была падпісана дамова з Камітэтам тэлебачання і радыёвяшчання Украіны, у выніку якой наладжаны ўзаемны абмен выставачнымі пляцоўкамі. Беларусь рэгулярна брала ўдзел у кіеўскіх міжнародных кніжных кірмашах, а калегі ўдзельнічалі ў нашай выстаўцы. Аднак пасля пэўных падзей, якія адбыліся ва Украіне, літаральна апошнія пяць гадоў мы не ўдзельнічаем у кіеўскай выстаўцы, але на мінскай выстаўцы па-ранейшаму прапануём украінскаму боку да 14 квадратных метраў плошчы бязвыплатна, — расказала начальнік упраўлення выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь Алена Паўлава.

Форум атрымаўся цікавы і яркі: яго наведала каля 50 тысяч чалавек, больш як 250 выдавецтваў узяло ў ім удзел, было прадстаўлена больш як 2,5 тысячы навінак, адбылося каля тысячы мерапрыемстваў. Выстаўка была размешчана ў Львоўскім палацы мастацтваў, але і плошча вакол будынка была запоўнена палаткамі. Пры тым, што эпіцэнтр знаходзіўся ў Палацы мастацтваў, было задзейнічана 40 пляцовак: кніжныя крамы, атэлі, кафэ, тэатры і інш.

Умакранамасе музыкі асаблівым чынам вылучаецца арганнае мастацтва. Арган — даволі старажытны інструмент і, як і ўсё з цягам часу, змяняўся на працягу вякоў. Нягледзячы на тое, што дзякуючы выканальніцтву ў храмах і правядзенню фестываляў арган не забыты, дакладнай інфармацыі аб зменах, асаблівасцях, нават колькасці арганаў менавіта ў Беларусі знайсці немагчыма. Цяпер сітуацыя змянілася: выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» выпусціла кнігу «Арганы Беларусі» серыі «Энцыклапедыя рарытэтаў».

Ідэя правесці даследаванне ўсіх арганаў Беларусі, а потым стварыць адзіны каталог належыць выдавецтву. Выданне здзейснена пры фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь і падрыхтавана пры ўдзеле Беларускага фонду культуры і Беларускай акадэміі музыкі. Рэцэнзенты — вядомыя даследчыкі і спецыялісты-практыкі з Расіі, Украіны, Польшчы, Літвы і Латвіі.

— Упершыню мы сабралі ў адной кнізе тое, што пакінута нашымі нашчадкамі, чым мы

можам ганарыцца, што павінны захоўваць і, самае галоўнае, развіваць, — заўважае дырэктар выдавецтва Уладзімір Андрэевіч. — Выданне — добрая платформа і аснова для даследчыкаў арганнай музыкі і культуры арганаў увогуле. Адштурхоўваючыся ад яго, мы яшчэ ўбачым не адну кнігу выдавецтва, якая будзе адпавядаць гэтай тэматыцы, а таксама знойдзем шмат навуковых артыкулаў у гэтым кірунку. І самае значнае — мы пачнем урачыстую музыку арганаў, бо яна вельмі адпавядае душы беларусаў.

Адным з першых адкрыццяў стала з'яўленне дакладнай лічбы ўнікальнага інструмента — 123 арганы налічвалася на тэрыторыі Беларусі на момант напісання кнігі. Дарэчы, зараз у краіну завезлі яшчэ два. Вядома, што большая частка з іх не працуе і патрабуе рэстаўрацыі. Таму аднаўленне гэтага кірунку вывучэння мае свой плён як у духоўнай, так і матэрыяльнай сферы. Гісторыя з'яўлення і ўзвядзення арганаў, развіццё арганнага выканальніцтва, імёны выдатных арганістаў, кампазітараў, майстроў, дэспазіцыі і тэхнічныя характарыстыкі кожнага аргана Беларусі, які захаваўся ў храмах да нашага часу, — ва ўнікальнай кнізе. Амаль 370 старонак суправаджаюцца аўдыядадаткам. Ён пазнаёміць чытачоў з музычнымі кампазіцыямі арганаў Вялікай залы Беларускай дзяржаўнай філармоніі Мінска, полац-

Спецыяльна да львоўскага форуму паліграфкамбінат імя Якуба Коласа выпусціў невялікім накладам кнігу «На арэях натхнення» — зборнік паэзіі 16 украінскіх аўтараў на беларускай мове. У кнізе змешчаны пераклады 8 беларускіх твораў розных пакаленняў: Уладзіміра Караткевіча, Рыгора Барадуліна, Язэпа Семязона, Васіля Зуёнкі, Сяргея Панізніка, Уладзіміра Марука і іншых. Таксама беларуская дэлегацыя прывезла ў Львоў дзве кнігі вядомага сучаснага ўкраінскага празаіка Міхаілы Слабашпіцкага (Выдавецкі дом «Звязда»). На беларускім стэндзе прадставілі таксама і кнігу Тараса Шаўчэнка, якая з'явілася ў выдавецтве «Мастацкая літаратура».

— У нас вельмі многа дзіцячай літаратуры на беларускай мове, таму было цікава паглядзець на асартымент кніг украінскіх аўтараў, бо гэта суседзі, блізкія нам па духу, па гісторыі, — пракаментавала намеснік дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура» Алена Казак.

Удзельнікі форуму адзначаюць вельмі высокі ўзровень афармлення выданняў, асабліва дзіцячых. У сувязі з гэтым ішлі размовы аб перакладзе ўкраінскай літаратуры ў Беларусь і выданні ў мастацкім афармленні арыгінала айчыннымі выдавецтвамі. Таксама ёсць перспектывы супрацоўніцтва ў адваротным кірунку. Гэта выгадна і ў фінансавым плане, бо набыць аўтарскія правы мастака даражэй, чым выпусціць гатовае выданне ў перакладзе. Украінскі бок зацікаўлены і ў вучэбных дапаможніках Беларусі, якія былі прадстаўлены выдавецтвамі «Вышэйшая школа» і «Народная асвета».

Яўгенія ШЫЦЬКА

ПОЛІФАНІЯ ДЛЯ ЧЫТАННЯ

Увага да айчыннай арганнай культуры

кага Сафійскага сабора, Віцебскай абласной філармоніі, мінскага касцёла Найсвяцейшай Тройцы (Святога Роха) на Залатой Горцы, пастаўскага касцёла Святога Антонія Падуанскага і інш.

— Я асабіста разглядаю гэту кнігу як пачатак рэалізацыі доўгатэрміновай грамадска-дзяржаўнай праграмы па адраджэнні старадаўніх арганаў на Беларусі. Гэта вельмі важны кірунак дзейнасці, і я невыпадкова называю яго грамадска-дзяржаўным, паколькі арганы ў абсалютнай большасці знаходзяцца ў касцёлах, якія з'яўляюцца ўласнасцю прыходаў, а дзяржава тут можа толькі спрыяць і дапамагаць. Асноўную нагрукку і ролю павінна ўзяць на сябе грамадскасць, — адзначае старшыня Беларускага фонду культуры Тадэвуш Стружэцкі.

Даследаванне заняло амаль год, а экспедыцыя складальніка, матэматыка-арганіста Аляксандра Бурдзялёва і фатографа выдавецтва Анатоля Дрыбаса ў пошуках ацалелых экзэмпляраў доўжылася 39 дзён на працягу 2017—2018 гадоў і 13 тысяч кіламетраў. Кніга выдатна праілюстравана. Анатоля Дрыбас адзначае, што фатаграфаванне арганаў было задачай не вельмі лёгкай, але ў выніку атрымалася зрабіць 3600 выдатных кадраў, з якіх у кнігу ўвайшло 1100.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Не толькі гісторыя

Гавораць, што найцікавейшыя сюжэты не прыдумляюць — іх бяруць з жыцця. Доказ таму — дзейнасць супрацоўнікаў крымінальнага вышуку, якія сустракаюцца з самым неверагодным падчас раскрыцця злачынстваў. Колькі сцэнарыяў пабудавана на аснове матэрыялаў крымінальных хронік...

Пачатак дзейнасці крымінальнага вышуку ў нашай краіне пакладзены 5 кастрычніка 1918 года, калі былі створаны аддзелы крымінальнага вышуку для барацьбы з бандытызмам і забеспячэння правапарадку ў гарадах і населеных пунктах з колькасцю жыхароў 40—45 тысяч. Але ж за ўсё 100 гадоў яго існавання мы не мелі грунтоўнага і ўсебаковага разгляду яго гісторыі, тым больш па-беларуску. Выданне «Беларускі крымінальны вышук = Белорусский уголовный розыск», што нядарна пабачыла свет у выдавецтве «Беларусь» (Мінск, 2018), ліквідуе гэты недахоп.

Аўтар кнігі Юры Кур'яновіч, сам у мінулым супрацоўнік арганаў унутраных спраў, прасочвае развіццё і дзейнасць крымінальнага вышуку і аналагічных яму службаў ад самых вытокаў: калі ў Вялікім Княстве Літоўскім у час княжання Казіміра IV Ягелончыка быў складзены першы каліфікаваны крымінальны закон — Судзэбнік Казіміра, а ў статуте ВКЛ 1566 года ўводзілася пасада вознага (раўназначная сучаснаму следчому), былі зафіксаваны яго правы і абавязкі. Працэдура судовага следства па крымінальных справах (тады называлася шкратэніумам) была пачатак менавіта з тых часоў.

Для збору матэрыялаў, якія склалі кнігу, была створана працоўная група, што вяла сваю дзейнасць па ўсіх архівах Беларусі на працягу года. Выкарыстоўваліся таксама звесткі з музеяў Расійскай Федэрацыі. Свой унёсак зрабілі супрацоўнікі крымінальнага вышуку нашай краіны.

Зразумела, нават такая грунтоўная праца не змагла змясціць усю гісторыю службы, якая варта шматтомнага выдання. Калі мы кажам пра свае гістарычныя карані, то трэба адзначыць: гісторыя нашага крымінальнага вышуку не бяднейшая за ўсякую іншую. Хапала ў нас і падзей, і асоб, вартых стаць асновай для любога крымінальнага рамана або дэтэктыўнага кінасцэнарыя. А ўсё гэта было сапраўды. Так, напрыклад, быў у нас уласны Шэрлак Холмс — Аляксандр

Лькокевіч. Звычайны сялянскі хлопец, ураджэнец Случчыны, пачаў працу ў паліцыі на пасадзе канцільярскага служачага 3 разраду і, праішоўшы ўсе службовыя прыступкі, даслужыўся да начальніка вышуковага аддзялення Мінскай паліцыі. Яго біяграфія няма аналагаў у гісторыі сусветнай паліцыі: пяць разоў змянялася ўлада — а ён заставаўся на сваім месцы, усё гэтак жа паспяхова раскрываў разнастайныя злачынствы, затрымліваў узброеных злодзей, паказваючы пры гэтым прыклады мужнасці і адвагі.

Ды ён такі быў у нас не адзін. 1913 год: у Швейцарыі праходзіць Міжнародны зезд крыміналістаў. Вышуковая паліцыя Расійскай імперыі прызнаецца лепшай у свеце. А ўзначальвае яе Аркадзь Кашко, якога называлі рускім Шэрлакам Холмам, — наш суайчыннік, нарадзіўся на Магілёўшчыне. Дарэчы, ветэранская арганізацыя ў Расіі ў 2015 годзе заснавала медаль імя Кашко, якой узнагароджваюцца як дзеючыя супрацоўнікі Расійскай паліцыі, так і ветэраны за лепшыя вынікі ў аператыўна-службовай дзейнасці, у выкрыцці злачыннасці.

Яшчэ прыклад — Павел Каралёў. У 1970-х гадах ён узначалываў крымінальны вышук Міністэрства ўнутраных спраў БССР. У 2015 годзе заснаваны прыз ягонага імя, якім узнагароджваюцца лепшыя сышчыкі.

І свая «Чорная кошка» ў нас мелася. Апошняя банда з такой назвай была ліквідаваная ў 1956 годзе ў Барысаве.

У кнізе змешчана інфармацыя пра ўсе тэрытарыяльныя падраздзяленні крымінальнага вышуку Беларусі, а таксама біяграфіі ўсіх кіраўнікоў крымінальнага вышуку абласных упраўленняў. Гэта не толькі гісторыя, але і памяць...

Кніга разлічана на шырокае кола чытачоў.

Яна БУДОВІЧ

СКОТ КЭРАЛ: «ЛІЧУ СЯБЕ ВЕЧНЫМ СТУДЭНТАМ»

Маштабны праект «Беларусь і Біблія» працягваецца. Днямі ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі выдатную лекцыю прачытаў сам куратар праекта, даследчык старажытных манускрыптаў з ЗША Скот Кэрал. Яго выступленне стала сапраўднай вандроўкай у свет археалагічных адкрыццяў, паказала, што старажытнасць, як у люстэрку, можа адбівацца і ў сучаснасці. Больш за тое, на працягу некалькіх дзён шаноўны госць сам праводзіў экскурсіі па выстаўцы ў Музеі кнігі. Наш карэспандэнт пагутарыла з даследчыкам і даведалася, ці дапамагае інтуіцыя ў пошуках адкрыццяў, ці лёгка навукоўцу, які працуе з кнігамі, выходзіць на публіку і ці існуюць пракляціц старажытных рукапісаў.

— Праект «Беларусь і Біблія», куратарам якога вы з’яўляецеся, выклікаў хвалю сапраўднай цікавасці ў наведвальнікаў. Толькі ў нядзелю, 30 верасня, у Музей кнігі завітала каля тысячы чалавек. Чакалі такога поспеху?

— Зваротная рэакцыя публікі — заўсёды нечаканасць. І ў гэтыя дні мы прыемна ўражаныя колькасцю наведвальнікаў выстаўкі. Рыхтуючы чарговы выставачны праект, публічную лекцыю, ніколі не ведаем дакладна, колькі гледачоў і слухачоў зацікавіцца. У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі захоўваецца шмат унікальных прадметаў, звязаных з гісторыяй кнігі, тут выдатныя ўмовы і абсталяванне. Натуральна, гэта таксама дапамагае ў рабоце з публікай.

— Біблія — гэта толькі рэлігійны тэкст ці яе можна лічыць дасягненнем культуры, чалавечства? Ды і ў цэлым, магчыма, чулі нараканні ў свой адрас, маўляў, як можна ледзь не пад мікраскопам вывучаць свяшчэнныя кнігі і тэксты?

— Я даследую біблейскія тэксты з пункту гледжання навуковай відавочнасці. Лічыцца, што кнігі, якія больш не выкарыстоўваюцца пры богаслужэнні, ужо не з’яўляюцца свяшчэннымі, гэта больш не прадмет рэлігійнага культу. У той жа час я паважаю меркаванне вернікаў, бо я і сам хрысціянін. І зноў жа вярнуся да сваёй думкі: я вельмі шчаслівы, што маю задавальненне вывучаць тое, што люблю. Вялікае шчасце — знайсці прафесію, якую сапраўды любіш.

— Старажытныя манускрыпты часта асацыююцца з містычнымі гісторыямі, становяцца ўдзельнікамі загадкавых падзей. Вы з такімі выпадкамі сутыкаліся?

— У мяне ёсць магчымасць працаваць з мноствам адметных прадметаў. Кожны з іх мае сваю гісторыю, цікавую і містычную. Але, бадай, найбольш захапляльнай была работа з матэрыяламі, што пакрывалі муміі. Гэтае даследаванне мы праводзілі разам з калегам з Оксфарда. У Старажытным Егіпце, каб пакрываць муміі, выкарыстоўвалі папірус, што знаходзілі на сметніцах. На працягу многіх гадоў вучоныя стараліся вынайсці спосаб даследавання гэтых кавалкаў папірусу, не пашкоджваючы пры гэтым самі муміі. Нарэшце мы змаглі гэта зрабіць і пачылі мноства цікавых рэчаў. Там сапраўдная сумесь розных дакументаў: спісы прадуктаў, квітэнцы гандляроў, любоўныя лісты, старажытныя тэксты — фрагменты з Бібліі ці з твораў Гамера. Гэта сапраўдная скарбонка сюрпрызаў.

— Праводзячы даследаванні, інтуітыўна адчуваеце: вось, шукаць патрэбна менавіта тут, тут я абавязкова павінен нешта знайсці?

— Ужо не, бо сам не праводжу раскопак. Але калі ўдзельнічаў у археалагічных даследаваннях, то мы з камандай былі шчаслівыя, што хаця б нешта адшукалі. Зараз працую не з рэчамі, што знаходзяць у зямлі, а з прадметамі, якія ўжо многа гадоў, аж з 1970-х, знаходзяцца ў прыватных калекцыях. Аб’ект майго даследавання — старажытныя кнігі і тэксты, і кожны з іх хавае загадку і можа сапраўды здзівіць. А паколькі важныя знаходкі раблю досыць часта, то магу сябе назваць вечным студэнтам: не стамляюся здзіўляцца ўсяму новаму.

— Якой бачыцца постаць Францыска Скарыны ў сусветным маштабе? Яго ведаюць спецыялісты ва ўсім свеце ці шануюць толькі ў нашых мясцінах?

— Добрае пытанне. Так, гэта вельмі значная асоба, ён пачаў друкаваць кнігі ва Усходняй Еўропе. На захадзе пра Скарыну не так шмат ведаюць, бо яго засланыя постаць Гутэнберга, што зрабіў такое ж дасягненне. Калі бываю ў розных краінах са сваімі выстаўкамі і лекцыямі, натуральна, імкнуся даведацца пра кніжную культуру кожнай мясцовасці, традыцыі кнігадрукавання. Таму для мяне Скарына — асоба значная, я вельмі яго паважаю. Натуральна, ён меў каманду папчэнікаў, але значнасць беларускага перакладчыка ў тым, што ён не толькі друкаваў, але і перакладаў кнігі Бібліі, у той час як у Заходняй Еўропе гэтыя абавязкі раздзяляліся паміж рознымі групамі людзей. Шкада, што па-за акадэмічным колам не так многа людзей пра Скарыну хоць нешта чула. Але я дакладна ведаю, што за помнік стаіць перад Нацыянальнай бібліятэкай.

Фота з сайта Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

— Бачылі арыгінальныя кнігі Скарыны, што захоўваюцца ў фондах гэтай бібліятэкі?

— Так, летась я наведваў тэматычную выстаўку. З задавальненнем пабачыў старадрукі. Але ж гэта не той перыяд, што я актыўна вывучаю, таму, як і звычайны наведвальнік, захоплена разглядаў усе прадстаўленыя выданні.

— Дарэчы, падзяліцеся ўражаннямі ад наведвання нашай Нацыянальнай бібліятэкі, працы тут...

— Мне падаецца, што дызайн бібліятэкі мае свае карані ў Старажытнай Грэцыі. Бібліятэка выглядае вельмі сучасна, але дызайнерскае рашэнне старажытнае. Мне падабаецца такая сумесь. Уражвае багацце фондаў, абсталяванне, ну і, натуральна, супрацоўнікі. Таму працаваць і проста быць тут — вялікае задавальненне.

— Існуе такі стэрэатып, што людзі, якія даследуюць кнігі, не надта гаваркія і пачуваюцца лепш у асяроддзі выданняў, чым сярод людзей. Вы ж цалкам разбураеце вобраз самотнага кніжніка, раскажваеце вельмі цікава, трымаеце паўзы, наладжваеце кантакт з публікай ды і выглядаеце цалкам арганічна ў ролі экскурсавода.

— Мне проста падабаецца тое, чым займаюся. Я люблю кнігі і шчаслівы, што маю магчымасць іх даследаваць. Таму мне вельмі лёгка размаўляць з публікай. Сапраўды, раблю гэта са страсцю і энтузіязмам. Ды і свае адкрыцці, знаходкі лічу ў некаторай ступені сваімі дзедцамі.

— Вы тага чатырох дзяцей і дзядуля чатырох унукаў. Можна згадацца, што яны выраслі на гэтых захопленых расповедах і ведаюць на памяць усе вашы гісторыі пра адкрыцці. Так?

— Сапраўды (смяецца). Але ім гэта зусім не надакучыла за столькі гадоў. Яны з давальненнем зноў і зноў перажываюць прыгоды і пошукі разам са мной.

— Нельга не заўважыць, што на вашу экскурсію сёння завіталі і дзеці.

— Нам падабаецца арганізоўваць работу з дзецьмі. Шчаслівыя, што на выстаўку прыходзяць цэлымі сем’ямі — бацькі разам з малымі. Для наведвальнікаў ва ўзросце ад 10 да 16 гадоў нават распрацавалі спецыяльную кнігу, якая стане падарункам і дапаўненнем уражанняў ад выстаўкі.

Марына ВЕСЯЛУХА

ТВОРЧЫЯ «СЫХОДЖАННІ», альбо Плён негашазнаўства ў Беларусі

Што ні кажы, а вельмі прыемна, калі фонды беларускай літаратуразнаўчай славістыкі папаўняюцца новымі значнымі наробкамі. А ў сувязі з гэтым нельга не звярнуць увагу на вельмі цікавае выданне — кнігу Л. С. Цымановіч «Рускія імпульсы ў творчасці Пятра II Петравіча Негаша».

Пётр II Петравіч Негаш — гэта зорка першай велічыні ў літаратуры не толькі сербаў (і чарнагорцаў у прыватнай канкрэтызацыі), але і славян увогуле, і ўсяго свету. Яго творы перакладзены на многія мовы свету, а жыццёвы і творчы шлях неаднойчы станавіўся прадметам даследаванняў гісторыкаў, тэолагаў і філолагаў розных краін.

Між тым беларуская славістыка спадчыне Пятра Негаша не ўдзяляла належнай увагі. З наробку айчыннага негашазнаўства можна згадаць хіба што пару часопісных публікацый вядомага філолага-югаславіста Івана Чароты, некалькі юбілейных нататак ды перадрукаваны ў «Весніку БДУ» артыкул сербскага навукоўца Д. Раткавіча.

Ужо з гэтай прычыны можна сцвярджаць, што манаграфія Л. С. Цымановіч запоўніла адпаведную «лакуну». Яе праца — комплекснае даследаванне рускіх імпульсаў у творчасці вядомага сербскага (чарнагорскага) паэта — актуалізуе гістарычныя і літаратурныя сувязі, уласна, калі браць шырэ, — узаемакантакты ўсходніх і паўднёвых славян.

Л. Цымановіч аргументавана праводзіць думку пра тое, што руская літаратура і культура увогуле былі дзейнымі для Негаша на працягу ўсяго жыцця, праяўляючыся ў яго творах як «рускія імпульсы» — паняцце, змест якога ўключае «алюзіі, матывы і тэмы, звязаныя ў творчасці Негаша з Расіяй і рускімі ў цэлым». Пры гэтым алюзіі трактуюцца як літаратурныя спасылкі на рускіх

аўтараў, выдавочныя ўплывы і перайманне канкрэтных твораў. А пад рускай тэмай у творчасці Негаша даследчыца разумее наогул рэфлексіі пра Расію/Русь, уласна, асабліва ў мастацкай форме.

Выконваючы задачу як мага шырэ прадставіць увесь комплекс сувязяў Негаша з Расіяй, аўтар у пяці главах манаграфіі разгледзела, адпаведна, усю творчасць П. П. Негаша. У прыватнасці: яго эпічныя песні, напісаныя па канонах народнай традыцыі і змешчаныя ў анталогіі «Люстэрка сербскае», уласна народныя песні, дзе ўздымаецца тэма Расіі; адычны зборнік «Пустэльнік цэцінскі»; драматычныя паэмы «Горны вянец» і «Самазванец Сцяпан Малы»; вершы з тэматыкай славянскага адзінства і прызначэння паэзіі увогуле; а таксама перакладзеныя Негашам урыўкі са «Слова пра паход Ігара».

Паводле аргументаваных доказаў аўтаркі, русафільства Пятра II Негаша было атрымана ім, што называецца, у спадчыну ад папярэднікаў — прадстаўнікоў дынастыі Петравічаў-Негашаў. А самім паэтам, заканамерна, Расія ўспрымалася як асабліва значная частка славянскага свету, як сіла, здольная абараняць і захоўваць аўтэнтычнасць славян. Гэтыя перакананні знайшлі сваё адлюстраванне ў творчасці паэта, у супінасці якраз «рускіх імпульсаў». У адным выпадку (эпічная песня, драматычная паэма «Самазванец Сцяпан Малы») гэтыя імпульсы прысутнічаюць на ўзроўні тэматыкі, у другім (зборнік «Пустэльнік цэцінскі») — як прыкметныя алюзіі на творы Г. Дзяржавіна і М. Ламаносава, у трэцім (драматычная паэма «Горны вянец») іх можна заўважыць на сродках паэтыкі...

Л. Цымановіч асобна вылучае творчыя «сыходжанні» П. Негаша з А. Пушкіным. Пры гэтым адзначае таксама і разыходжанні, напрыклад, своеасабліваю іх «полеміку» ў адносінах да асоб Карагеоргія і Напалеона Банапарта.

У кнізе цікавым атрымаўся параўнальны аналіз негашаўскага «Горнага вянца» і гоголеўскага апавесці «Тарас Бульба». Названыя творы адносяцца да розных літаратурных жанраў, але іх аб’ядноўвае і збліжае ідэя барацьбы за волю і веру продкаў, за этнічную і веравызнаўчую аўтэнтычнасць. Абодвум уласцівыя эпічнасць, яркасць тыпаў, выкарыстанне фальклорных матываў. Якраз такое супастаўленне можа дапамагчы ўсходнеславянскаму чытачу, знаёмаму з апавесцю «Тарас Бульба», лепш зразумець матывы змагання чарнагорцаў з патурчэнствам як з’яваю, і, такім чынам, пазбегнуць неадэкватных «вонкавых» падыходаў у трактоўках іхняй барацьбы.

Варта адзначыць таксама асаблівасці раздзела «Феномен драматычнай паэмы «Самазванец Сцяпан Малы»». Нягледзячы на тое, што паэма перакладзена на рускую мову, раней даследчыкі закраналі яе хіба што мімаходзь. Неяк замацавалася меркаванне, што ў гэтым творы адлюстравалася Негашава расчараванне ў Расіі (паводле савецкай славістыкі, расчараванне ў палітыцы царызму). Л. Цымановіч абвясняе гэта дзякуючы аналізу сістэмы вобразаў, у выніку чаго становіцца відавочнай прысутнасць складзенага вякамі ў свядомасці чарнагорцаў уяўлення пра Расію як пра сімвал барацьбы за веру і волю, а таксама як натхняльніцу такой барацьбы.

Акрамя гэтага, манаграфія ўключае падрабязную бібліяграфію перакладаў твораў П. Негаша на ўсходнеславянскія мовы, а таксама негашазнаўчых прац.

У цэлым выданне, асноўны вытыч якога — філолагі-славісты, можа быць карыснае ўсім, хто цікавіцца гісторыяй і літаратурай Балкан, у прыватнасці Сербіі і Чарнагорыі.

Аляксей ЦІМАФЕЕУ

Мастацкія практыкі

Алена РУСАКЕВІЧ

ЦІ ПАТРЭБЕН ГЛЕДАЧУ ТЭКСТ?

У новай культурнай прасторы галерэі «Арт-Беларусь» «ZAL # 2» у межах праекта «Women in action» прадставілі выстаўку Настасі Колас «Пярэварачень». Мастачка падмае важныя тэмы: кажа пра сучаснасць, пра спосабы ўспрымання навакольнага свету, пра асаблівасці самаўспрымання і г. д. У экспазіцыі сышліся *ready-made*-аб'екты, відэаарт і інсталіцы. Выставачная прастора выдатна арганізавана: мастачка ўмела расставіла візуальныя і гукавыя акцэнтны. Яна цікава працуе з рознымі формамі і матэрыяламі, тонка адчувае суадносіны прасторы і аб'екта.

У эксплікацыі да выстаўкі сказана: «Мы разам будзем міфы, высылваемся ў анталогіі, адштурхоўваемся часцяком ад інструкцый, субцітраў, загаловаў, ад атручанай намі ежы. У гэтым выпадку... мне хочацца задаць больш пытанняў: як тэкст можа дапамагчы глядачу ва ўспрыманні выстаўкі і ці павінен?» Тут узнікае сустрэчнае пытанне: а ці ёсць у глядача шанец зразумець твор? У выпадку з выстаўкай «Пярэварачень» мы маем справу з абсалютна суб'ектыўнымі аўтарскімі асацыяцыямі і асабістымі сімваламі, якія вядомыя і зразумелыя толькі стваральніку твора. Яны настолькі невыразныя і непераканаўчыя, што наведвальнік выстаўкі вымушаны ледзьве вышукваць узаемасувязі паміж убачаным і пачутым, каб хоць нек інтэрпрэтаваць убачанае.

Гэта не адзіны выпадак, калі глядач, сутыкаючыся з творама сучаснага мастацтва, інтуітыўна шукае побач з ім тлумачальны тэкст. У прымацаваным да сцяны выставачнай залы аркушы паперы з тэкстам абсалютна няма нічога ганебнага ці злачыннага ў дачыненні да мастацтва. Зусім незразумела, чаму сучасныя аўтары так яго пазбягаюць. Гэта ніколі не пагаршае якасць твора і ўжо тым больш не перашкаджае глядачу свабодна яго інтэрпрэтаваць. Часам работа не мае патрэбы ў тлумачэннях і сама падштурхоўвае наведвальніка да развагі. Але гэта адбываецца толькі ў тым выпадку, калі твор размаўляе з глядачом на ўніверсальным мове — пры дапамозе сімвалаў, знакаў або выразных вобразаў.

Пагаршаюць сітуацыю тыя аўтары, якія слепа пераймаюць у папулярных сучасных мастакоў манеру выказвацца і выкарыстоўваюць яе для ўласнага прасоўвання. Часам такая практыка прымае настолькі ўтрываную форму, што становіцца падобнай на гульню ў даганялькі, дзе мастак з усіх сіл спрабуе прыцягнуць увагу глядача да сэнсу пры дапамозе вычварнай формы, а глядач — за гэтай формай разглядзець сэнс, які заклаў аўтар.

Нельга адмаўляць той факт, што твор сучаснага мастацтва можа казаць як аб самых надзённых, так і даўно вядомых паняццях. Але калі творца карыстаецца сучаснымі сродкамі мастацкай выразнасці, ён павінен клапаціцца, як іх успрыме глядач. Так, кожны наведвальнік выстаўкі можа ўбачыць свае сэнсы і падтэксты ў творы (і трэба адзначыць, што многія з-за таго іх і наведваюць), але задаваць вектар для развіцця думкі ў гэтай сітуацыі павінен мастак. Складанае візуальнае ўвасабленне павінна быць дапоўнена тлумачальным тэкстам. У адваротным выпадку наведванне выстаўкі ператвараецца ў няпростую шараду, дзе глядач, абпіраючыся на невыразны візуальны шэраг, вымушаны адгадаць, што ён павінен зразумець. Інакш нават самае глыбокае аўтарскае выказванне ператвараецца ў няскладны набор формаў і сэнсаў.

Творчы рынг для маладых аўтараў

Якая канцэпцыя была абрана сёлета для арганізацыі выстаўкі-кірмашу і якіх эмоцый чакаць ад экспазіцыі, раскажаў мастацтвазнаўца, куратар карпаратыўнай калекцыі Белгазпрамбанка Аляксандр Зіменка:

— Усім цікава, што ж будзе новага. Але я лічу: вельмі важна, што ў нас з'яўляюцца актыўныя прапановы на другасным рынку твораў мастацтва. Калі будуць прадстаўлены не толькі аўтары з творама, якія яны стварылі за апошнія два гады, але і прыватныя асобы, якія прадаюць работы маладых беларускіх аўтараў. Гэта важны крок у фарміраванні арт-рынку. Мы працягваем наша супрацоўніцтва з галерэямі. Як паказвае практыка, аўтары, якіх выбіраюць у галерэях, можа, не заўсёды зразумелыя наведвальнікам, але міжнароднае журы высока іх ацэньвае. Мы працягнем развіваць адукацыйную праграму. У межах салона адбудуцца як мінімум дзве лекцыі замежных спецыялістаў.

— Хацелася б зразумець крытэрыі адбору работ.

— Ёсць два абавязковыя патрабаванні да ўдзельнікаў: павінны быць мастакі ад 18 да 40 гадоў, бо гэта выстаўка-продаж маладых беларускіх аўтараў. Таксама мы не разглядалі творы, якія ў папярэднія гады экспанаваліся на «Восеньскім салоне». Некаторым аўтарам мы прапаноўвалі замяніць работы.

Я б хацеў падкрэсліць, што «Восеньскі салон» — гэта не толькі *contemporary art*, гэта выстаўка-продаж. Мяне пастаянна ставяць у тупік, калі пытаюцца: «У вас там без на выстаўцы паказваюць. Якое ж гэта наогул сучаснае мастацтва?»... Наша задача — паказаць самы шырокі спектр аўтараў. І чаму ў іх лік не могуць уваходзіць мастакі, якія захоўваюць і працягваюць традыцыі? Але самае галоўнае, што на той жа бэз ёсць глядач і пакупнік. Сапраўды, у нашым спісе ўдзельнікаў ёсць аўтары, якія шукаюць сябе. Яны спрабуюць эптаваць, даследаваць. І гэта таксама вельмі добра. Таму ў адборачнага журы няма канкрэтнай задачы — паказаць пэўную колькасць жывапісу, графікі або дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Наша галоўная мэта — уразіць арыгінальнасцю ідэй. Напрыклад, у заяўках было некалькі імёнаў, якія здзівілі тым, як арыгінальна яны прэзентавалі свае творы. Бачыш незразумелы аб'ект, абгорнуты ў тканіну, нейкія круглыя формы, а пасля чытаеш назву «Кальцавая аўтадарога», і адразу зразумела, што гэта дарожная карта Мінска. Вось вам арыгінальнасць погляду. Аднак гэта можа быць нацюрморт, пейзаж або фатаграфія без вострасцьяльнага падтэксту, але ж зробленыя цікава. Альбо могуць быць творы на надзённых тэмах, раздрукаваныя на 3D-прынтэры. Мы не ставім жорсткіх рамак.

— А ці адпавядае гэта ўзорам высокага мастацтва?

— Кожнае пакаленне лічыць, што маладыя аўтары разладжваюць традыцыю. Аўтары з нашай карпаратыўнай калекцыі — Сунцін, Шагал — таксама калісьці ўспрымаліся як бунтары, якія разбураюць высокае мастацтва. На сёння гэта класіка. Усё, што не з'яўляецца паўторам, што рухае і паказвае шчырыя парывы чалавека, і ёсць мастацтва. Магчыма, сучасных маладых аўтараў, якія сваімі творама адмаўляюць тое, чаму іх вучылі, праз 50 ці 100 гадоў назавуць класікамі. Калісьці твор Эндзі Уорхала «Слоікі з супам Кэмпбэл» успрымаўся як сапраўдны трэш, а цяпер гэта прыклад класічнага ўспрымання мастацтва.

— Якія работы карыстаюцца найбольшым поспехам?

— Летась мы перасягнулі мяжу ў 13—14 працэнтаў работ, якія былі прададзены ў рамках «Восеньскага салона». Прадаваліся вельмі розныя творы, што паказвае: запатрабавана рознае мастацтва. Пейзажы, нацюрморты, у якіх усё зразумела... Але і на авангардныя творы быў запат. Мы дэманструем глядачу, што ў гэтым праекце знайсці твор для сябе зможна кожны. Скульптуры купляюць радзей: матэрыялы для вырабу больш дарагія. Не можа скульптура каштаваць 400 беларускіх рублёў — так, як дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва.

Асабліва прыемна летась было, калі людзі звярталіся да графікі, якая не зусім зразумелая, дзе ёсць эксперымент. Калі часам жывапісную работу не хочучь купляць з-за адсутнасці рамы, то ў графіцы людзі адукаюцца на самыя парадаксальныя рашэнні.

Дарэчы, сёлета мы зможам падвесці вынікі эксперыменту, які зарадзілі летась: журы адабрала 3 пераможцаў, якім мы вылучылі стыпендыю, далі магчымасць ствараць творчы праект, не думаючы пра матэрыяльныя складнікі. Праекты прадстаўлены ў агульнай экспазіцыі асобна. Гэта наша спроба высветліць, ці толькі неабходнасць зарабляць сабе на жыццё з'яўляецца стрымлівальным фактарам для мастакоў і не дазваляе максімальна рэалізоўваць свой патэнцыял.

— Удзельнікі «Восеньскага салона» самі вызначаюць цану сваіх твораў. І часам гэтыя цэны нельга назваць аб'ектыўнымі. Ці не перашкаджае гэта арганізатарам прадаваць больш твораў?

— З гэтым была звязаная адна цікавая сітуацыя. Калі сёлета тэлефанавалі ўдзельнікам папярэдніх гадоў і запрашалі іх прапанаваць творы, адзін аўтар адмовіўся з намі супрацоўнічаць. Прычына яго адмовы заключалася ў тым, што летась яго твор купілі на «Восеньскім салоне», хоць ён паставіў на яго вельмі вялікую цану. А прадаваць карціну мастак не хацеў: яна яму вельмі падабалася...

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Я згодны з тым, што многія аўтары разглядаюць свае творы як шэдэўры ўжо цяпер, але гэта права творцаў. Аднак я заўважаю тэндэнцыю: з кожным салоном цэны становяцца больш адэкватнымі. Але як арганізатары мы аўтарам свой пункт гледжання не навязваем.

— Ці можна скласці збіральны вобраз пакупніка твораў мастацтва на «Восеньскім салоне»?

— Карціны купляюць людзі розныя: у асноўным — сярэдняга ўзросту. Калекцыянеры якраз не набываюць творы праз салон. Яны хутчэй прыходзяць, глядзяць, а потым чакаюць канца праекта і дамаўляюцца з мастакамі наўпрост. Пры тым, што мы ніякага працэнта ад продажаў не бяром. У асноўным купляюць работы мінчане, некалькі заказаў было з іншых беларускіх гарадоў. Ёсць і замежныя пакупкі, набываюць карціны і прадстаўнікі дыпламатычнага корпусу. Наогул, казаць аб продажам можна будзе ў канцы салона, таму што прадаваць вынік немагчыма. Кожны год у нас нешта мяняецца. Пакупніцкая здольнасць на арт-рынку залежыць і ад даходаў людзей. Калі яны будуць расці, то і праблем з існаваннем арт-рынку не будзе. Нам цяпер важна заваяваць аўтарытэт і паказаць, што «Восеньскі салон» — гэта не разавая акцыя, а вялікі праект, у якога ёсць мэты і будучыня.

— «Восеньскі салон» часта крытыкуюць за тое, што імёны ўдзельнікаў паўтараюцца. Ці ёсць новыя імёны сёлета?

— Мы не робім мастакоў як мабільныя тэлефоны... Стараемся ўбачыць новых аўтараў, але іх не так шмат. Мы пастараліся зрабіць так, каб творы не былі калькай або самапаўтарэннем мінулых гадоў.

— Галоўныя вашыя крытыкі — мастакі, якім за 40. Нягледзячы на тое, што вы правялі вясной «Арт-Мінск», дзе не было ўзроставых абмежаванняў, аўтары ўсё роўна незадаволены тым, што ў іх няма магчымасці ўдзельнічаць у «Восеньскім салоне». Ці не збіраюцца арганізатары перагледзець гэты падыход?

— Галоўнае, што ў рамках праекта нам ёсць пра што гаварыць. «Восеньскі салон» не прэтэндуе на тое, каб падабацца выключна ўсім. Я пачну задавацца пытаннем, ці патрэбна наогул гэты праект, толькі тады, калі вакол яго будуць дыскусіі, у тым ліку і крытычныя.

Фота Кастуса Дробова.

Нашы больш сталыя мастакі, праўда, крыўдзяцца, але ім трэба было б успомніць, якія былі яны 20 ці 30 гадоў таму. Наш праект накіраваны на тое, каб прэзентаваць менавіта маладых мастакоў. А калі ў Мінску адкрываюцца іншыя выставачныя праекты, як часта там гучаць імёны маладых аўтараў? Рэдка, таму «Восеньскі салон» можа быць кузняй будучай арт-супольнасці Беларусі, ён дае маладым свой рынг і права на імя. У нас няма статусу эксклюзіўнага праекта. Мы не мананалісты і ў рэшце рэшт таксама маем права у на сваю пазыцыю.

— Чого самі арганізатары чакаюць ад IV «Восеньскага салона»?

— Мы рэалісты. Таму хацелася б убачыць менавіта захопленых глядачоў. Нам вельмі важна нават не тое, каб куплялі, а каб галасавалі за нашых мастакоў, каб мы разумелі мастацкія густы ў грамадстве. Падчас першага праекта мы паспрабавалі правесці анлайн-галасаванне. Але яно не працуе — пачынаюцца накруткі. І мне падаецца вельмі важным, каб чалавек прайшоўся па выставачнай пляцоўцы, паглядзеў, выбраў і напісаў імёны. Гэта будзе шчыра. Мы ж, як у выбарчым пункце, кожны тыдзень выкладваем на стол паперкі з назвамі і падлічваем галасы. Вядома, хацелася б, каб аўтары і глядачы знайшлі адзін аднаго дзеля пакупкі. Гэта было б вельмі прыемна. У Беларусь цяпер спрабуюць вярнуць шмат твораў нашых суайчыннікаў. Дык, можа, трэба пачаць купляць работы маладых аўтараў, каб іх пасля не давялося вяртаць?..

Асабліва чакаем меркаванняў, няхай яны будуць крытычныя і нават злыя, але меркаванні дапамагаюць рухацца наперад. Мы хочам, каб усе разумелі: «Восеньскі салон» мы робім не для сябе і не для аўтараў-удзельнікаў, а для ўсіх людзей, якія і ёсць наша краіна.

Вікторыя АСКЕРА

БЕЗ ПЕРАЙМАННЯ

Далучэнне да еўрапейскага тэатральнага працэсу

Некаторым здаецца, што быць у мастацтве на ўзроўні сусветных стандартаў — гэта ўмела пераймаць, рабіць так, як робяць іншыя. Адзін са спосабаў асэнсавання сучаснага еўрапейскага тэатральнага працэсу — авалоданне прыёмамі, што фарміруюць каркас тэатральнага спектакля. Можна сказаць, што беларускі тэатр у апошнія гады паспяхова авалодаў перформансамі, хэпенінгам, лічбавымі тэхналогіямі, відэапраекцыямі, увядзеннем кіно і вулічнага тэатра ў тэатр драматычны. Гэта пашырыла магчымасці ўздзеяння на глядача, далучыла яго да мастацтва сцэны.

Калі такія спектаклі паказваюцца за мяжой, яны не заўсёды бываюць канкурэнтныя. Перакананая, што зацікавіць і перамагчы можа толькі новая тэатральная мова, наўпрост звязаная з прадуктам сучаснай свядомасці, з душой, сэрцам і болей пэўнага народа. Пра гэта ўвесь час думалася падчас Міжнароднага тэатральнага фестывалю «ТЭАРТ», што праходзіць цяпер.

10 СПЕКТАКЛЯЎ ДЛЯ ПЕРАХОДУ МЯЖЫ

Удакладню: умоўнай мяжы для ўкаранення ў сусветны тэатральны працэс. 10 спектакляў айчыннай праграмы «Belarus Open» прыехала паглядзець салідная група прадзюсараў, рэжысёраў, акцёраў і крытыкаў з розных краін. Упершыню за восем гадоў існавання «ТЭАРТ» мы пачулі захопленыя водгукі і здзіўленне. Успамінаю свой артыкул дваццацігадовай даўніны пра першыя крокі праекта цесных міжнародных тэатральных зносін — сцэнічнае чытанне сучасных нямецкіх п'ес, іх пастаноўка ў нас і ўспрыманне публікі. Цытавала дзеячаў нямецкай сцэны, якія не ведаюць пра тэатры Беларусі НІЧОГА. Цытавала сваіх калег, якія называлі нямецкіх драматургаў «вытворцамі высакаякаснай нуды». Цытавала нашых рэжысёраў, якія прызнаваліся, што дрэнна разабраліся ў матэрыяле і не разумеюць «драматургію без прычыннасці», яе фрагментарнасць, адсутнасць логікі.

Знаёмства з іншай культурай, нязвычайнай праблематыкай, філасофіяй, менталітэтам, зусім іншым поглядам на звыклія рэчы — высакародная мэта большасці культурных праектаў. У некаторых выпадках пастаноўшчыкам прыходзіцца доўга чакаць азарэння і чытаць спецыяльную літаратуру. Чаму добра забяспечаныя ішчаслівыя немцы адчуваюць адзіноту, холад у душы і тугу? Як з дапамогай гукаў, святла, пластыкі прайграць стэрэльны свет, дзе пануе матэматыка, разлік і аднолькаваць і б'ецца жывая чалавечая душа? Спарадкаваная структура айчыннай тэатральнай традыцыі апынулася ў здранцвенні перад бясформеннай матэрыяй еўрапейскіх п'ес канца ХХ стагоддзя з яе жажлівай сумессю стагоддзяў, імгненняў, дыялогаў. Нас так не вучылі. Тут жа рух дзеяння свядома ігнаруецца і замяняецца роздумам. Так і хочацца прыкрыць сэнс незразумелага тэксту тым, што пацешыць публіку. Нам усяго толькі вельмі прапанавалі нямецкамоўную п'есу. У іншых краінах — яшчэ больш забыта. Сучасная заходняя драматургія нібы здэкуецца са строгай арыстоцэлеўскай кампазіцыі. А мы ж да яе, родненькай, прывыклі: нам абавязкова растлумач, што і чаму.

У гэтым і праглядаўся разрыў паміж Мінскам, Варшавай, Рымам, Парыжам, Вільнюсам, Берлінам і іншымі гарадамі. У канкрэтным выпадку — разрыў паміж Беларуссю і Германіяй.

Мінула два дзесяцігоддзі. Група прадзюсараў і рэжысёраў, якая прыехала на «ТЭАРТ» з Берліна, канстатавала: у Германіі па-ранейшаму НІЧОГА невядома

Сцэна са спектакля «З вучылішча».

пра беларускі тэатр, а ён жа, аказваецца, мае цалкам еўрапейскі ўзровень. Яго можна запрашаць на любыя фестывалі. Ён ставіць Бертальда Брэхта (спектакль тэатра лялек «Mann ist mann») не толькі па-брэхтаўску, але і ў духу менталітэту Еўропы.

Вельмі каштоўнае для нас назіранне. Нарэшце ж у меркаванні прадстаўнікоў іншых тэатральных культур прагучала прызнанне, што беларускі тэатр 2018 года працуе без пераймання, знаходзіць уласную арыгінальную сцэнічную мову. Мы вучымся гаварыць на мовах Еўропы, але захоўваем саміх сябе.

У значнай меры гэта адносіцца да спектакляў Яўгена Карняга «Бетон» і «Сёстры Граі», да рэжысёрскіх работ Дзмітрыя Багаслаўскага «Чалавек з Падольска» і Аляксандра Марчанкі «З вучылішча», фальклорнага спектакля этнамузыканта Івана Кірчука «Дарожка мая».

Лідзіравала ў меркаваннях і выказваннях гэтая пяцірка з дзесяці. Да другой пяцірэкі спектакляў прэтэнзій было больш. Усе адзначалі адсутнасць дакучлівага бытавога рэалізму і разуменне тонкіх рухаў чалавечай душы. У названых спектаклях адчуваецца пульс сучаснага жыцця, адлюстравана (хоць і не наўпрост) беларуская рэчаіснасць. Мы наварыліся захоўваць сябе і пры гэтым гаварыць на мове еўрапейскага тэатра.

Амаль усе названыя спектаклі ўжо рэцэнзаваліся на старонках «ЛіМа». Больш падрабязна можна разгледзець тое, што выклікала крытыку і спрэчныя адзнакі.

СВОЙ КОСМАС

«Новая зямля» Брэскага тэатра лялек прэтэндуе на знакавае эпічнае палатно. Спектакль выводзіць на сцэну ў жывым плане ўсю труп і называе сваю работу аптымістычнай драмай. П'еса Якуба Коласа ў траістым пастановачным саюзе (рэжысёр Аляксандр Янушкевіч, мастак Таццяна Нерсіян, кампазітар Аляксандр Літвіноўскі) у спектаклі падымаецца ад традыцыйнага беларускага побыту да філасофскага асэнсавання заканамернасці народных лёсаў. Цяпер на сцэне рэдка гавораць вершамі. Адсутнасць такога вопыту адбілася на якасці пастаноўкі.

Лічу неабходным працягнуць тэму асэнсавання аўтэнтчнага беларускага матэрыялу на прыкладзе монаспектакля «Дарожка мая». Наш беларускі шаман Іван Кірчук, збірльнік фальклору, кампазітар і музыкант, добра вядомы па рабоце ў этнагурце «Троіца». Рэжысёр Аляксандр Казак прапанаваў яму зрабіць спектакль, пачыніўшы яркім візуальным шэрагам і гучаннем самых рэдкіх народных інструментаў. Кірчук не толькі спявае і грае, ён шмат распавядае пра жыццё беларусаў.

Гэты аповед дазваляе зразумець беларускую ментальнасць лепш, чым дзесяткі разумных кніг. Часам здаецца, што выканаўца ўмела ўводзіць у транс і прымушае душу ўзляцець у неба.

З задавальненнем унесла б у праграму шоу-кейса і спектакль купалаўскага тэатра «Радзіва «Прудок»», зроблены па дзённікавых запісах Андрэя Горвата. Не магу ўтрымацца ад цытавання тэксту.

— Сын, напісаў кнігу?

— Ага.

— От маладзец! Дык у цябе вясялая кніга?

— І страшная. Там яшчэ пра прудкаўскую чупакабру ё...

— Я ж думала, ён што сур'ёзнае напісаў.

— Там і пра сур'ёзнае ё. Пра адзіноту і пра смерць. Пра блуканні і дарогу дадому.

Тры названыя спектаклі — часавая трылогія выспявання беларускага характару. Ад нараджэння да сённяшняга дня. Аб'яднаўшы гэтыя спектаклі ў адзін блок, можна выводзіць іх на любы фестываль. Прасоўваць беларускі праект, у якім захаваны свой Космас.

«ТЭАРТ» дапамог яшчэ раз пераканацца ў тым, якія ў нас выдатныя артысты. Гэта было відаць па Купалаўскім «Рэвізоры», па працы маладой актрысы з Магілёва Юліі Ладзкі (у спектаклі «Ліпень»), па зборнай камандзе маладых артыстаў у спецыяльных праектах Цэнтра візуальных і выканальніцкіх мастацтваў «Арт Карпэрэйшн». Гэта спектакль «З вучылішча» Марчанкі, «Крыжовы паход дзяцей» Дзівачова. Паказальна, што гэтыя спецпраекты былі ажыццёўлены на новай тэатральнай пляцоўцы «ОК16». Злёгка пераўтвораная пад тэатр прамзона дае магчымасць смела эксперыментавать, злучаць пластыку, музыку, відэашэраг, жывы план у адмысловым дзіўным рытме, які сінтэзуе ўяўленне глядача. Новае для нас — жангліраванне разрозненымі сюжэтамі, якія таленавіта перадаюць як вельмі гісторыі, так і імгненні да ішчасця.

Пасля гэтай праграмы наўрад ці які-небудзь замежны тэатральны дзеяч скажа, што НІЧОГА не ведае пра Беларусь. Да поспеху свайго беларускага Космасу перш за ўсё прыклалі руку дырэктар форуму «ТЭАРТ» Анжаліка Крашэўская, куратар праграмы Belarus open тэатральны крытык Людміла Грамыка і старшыня праўлення ААТ «Белгазпрамбанк» Віктар Бабарыка. З іх дапамогай беларускі тэатр рыхтуецца прасоўвацца ў Еўропу. Як дакладна заўважыла на абмеркаванні вынікаў беларускай праграмы тэатральны крытык Алена Мальчэўская, адбылася разгерметызаваная беларускага тэатра: ён трапіў у зону ўвагі шырокай публікі і можа рабіць наступныя крокі ў сваім развіцці.

Таццяна АРЛОВА

Водгалас

Агульны вобраз

З праграмай Belarus open сёлета пазнаёмілася больш за 30 замежных гасцей, прафесіяналаў тэатра. Некаторыя адзнакі мы агучваем сёння.

Андрэй Масквін, доктар філалагічных навук, дацэнт кафедры міжкультурных даследаванняў Цэнтральнай і Усходняй Еўропы Варшаўскага ўніверсітэта:

— Мы, госці, павінны зрабіць магчымае, каб беларускі тэатр выйшаў за межы Беларусі. Тым больш што тэатр, які паказалі сёлета, таго варты, ёсць платформы і ёсць надзея, што далей будзе поспех.

Па-першае, была прадстаўлена вельмі добрая драматургія. Цяпер беларуская драматургія знаходзіцца на піку развіцця. На гэтым фестывалі мы бачылі п'есы, якія ўвойдуць у гісторыю беларускай драматургіі, і не толькі беларускай.

Другі момант — рэжысура, альбо спосаб валодання прафесіяй маладых рэжысёраў. Найперш гэта Карняк, Багаслаўскі, Дзівачоў, Марчанка. Іх пастаноўкі па ўзроўні не адрозніваюцца ад таго, што мы бачым на еўрапейскіх фестывалях. Для мяне важнае тое, як гэтыя рэжысёры працуюць над тэкстам, шукаюць дадатковыя сэнсы, але выкарыстоўваюць вельмі розныя тэатральныя сродкі: музыку, гук, асвятленне і г. д. У выніку ствараецца сінтэз і атрымліваецца тое, чаго так не хапала беларускаму тэатру.

Ірына Чужынава, тэатразнаўца, тэатральны крытык (Украіна):

— Ва Украіне і (ведаю) у Беларусі шмат дыскусій аб тым, як мы можам стаць часткай еўрапейскай тэатральнай прасторы. Імкнучыся да гэтага, мы ў нейкі момант пачынаем некага пераймаць. Істотная праблема — у тым, як захаваць сябе і пры гэтым навучыцца размаўляць новай тэатральнай мовай. Тое, што я назіраю ў еўрапейскім тэатры, дазваляе казаць, што гаворка не пра ўніфікацыю тэатральных працэсаў. Усё роўна на першае месца выходзіць арыгінальнасць.

У гэтым надзвычайная роля сучаснай драматургіі: у першую чаргу яна прапаноўвае тэму і агульны вобраз краіны ў свеце. Тое, што я ўбачыла на шоу-кейсе, уразіла. Трэба адзначыць, што ў тэатр прыйшло пакаленне, для якога не існуе бар'ераў, яны бачаць сябе часткай Еўропы.

Па-другое, мяне парадавала, як той ці іншы тэатр вядзе дыялог з сусветнай тэатральнай традыцыяй. Напрыклад, украінскі тэатр не асэнсаваў антычнасць у мастацкім сэнсе, як гэта зроблена ў вас. Ці тое, як тэатр хутка рэагуе і б'е ў болевые месцы, таксама вельмі важна: сучасная драматургія трапляе на сцэну своечасова. Мне здаецца, праграма складзена гарманічна: бачны зрэд працэсаў, што ідуць у беларускім тэатры сёння.

Марыя АСПЕНКА

РЫЦАР ШЧЫРАГА ВОБРАЗА

Экранізацыі літаратурных твораў звычайна павінны адпавядаць двум асноўным крытэрыям: 1) следаванне непасрэдна сюжэту; 2) захаванне «духу» арыгінала. Больш традыцыйныя экранізацыі робяць акцэнт на першам, больш аўтарскія — на другім, нейкія «ідэальныя» — на абодвух. Але наўмыснае парушэнне аднаго, другога ці нават абодвух крытэрыяў зрэдку можа даць кінематаграфічны твор, які будзе ледзь не лепшы за свой прататып. У якасці прыкладу такіх адступленняў згадаем экранізацыі Андрэя Таркоўскага — і адразу ж пакрочым далей.

«Хітрамудры ідалыга Дон Кіхот Ламанчскі» — незвычайны для свайго часу. Задуманая як раман, які праз сваю парадыйнасць палемізіруе з другімі раманами (канкрэтна — з рыцарскімі), а ў другой сваёй частцы — ужо нават са сваім фальшывым працягам, гэтая кніга — адзін з ранніх вытокаў літаратурнага постмадэрнізму, што надае вобразу Дон Кіхота вялікі літаратурны

доўга (цэлых 30 гадоў!), што кіно не тое што паспела абрасці сваім самастойным кантэкстам задоўга да пачатку здымак фінальнай версіі, але нават абзавялося дакументальным фільмам, які расказвае пра першы перыяд здымачных няўдач. Фільма яшчэ няма, акцёрскі састаў працягвае змяняцца — а ў карціны ўжо такой даўжыні гісторыя, якая ёсць не ў кожнай завершанай серыі кінастужак! Ну чым не выдатная постмадэрністкая пазастужкавая завязка? І каб узмацніць эффект размыцця мастацкай рэальнасці і звычайнай рэальнасці, рэжысёр уносіць у карціну элемент іранічнага аўтабіяграфізму: яе галоўны герой — рэжысёр, які здымае фільм пра Дон Кіхота.

Здымкі Тобіяса, галоўнага героя, сыграныя Адамам Драйверам, гэтак жа, як у самога Гіліяма, зацягваюцца і да таго ж як бы адсылаюцца на доўгі шлях гіліямаўскай стужкі наяўнасцю ў героя дыпломнай работы на тую ж тэму. Лёгкімі і нязлымі, ледзь прыкметнымі ўколамі

Але час перайсці да віноўніка свята — самога Дон Кіхота Ламанчскага, якога ва ўсім сваім шчырым вар'яцтве сыграў акцёр Джонатан Прайс. Дон Кіхот тут адыгрывае звычайную кніжную ролю — ролю чалавека, які носіць свой фантастычны свет з сабою і трапляе з-за гэтага ў кур'ёзныя сітуацыі. Тут трэба адзначыць, што з перакладзеных у кінафармат кніжных эпізодаў галоўная роля аддаецца найбольш выдому эпізоду з ветранымі млынамі, але гэта не адзіная гісторыя, якая мае адпаведныя кадры на экране. Калі глядзець агульна, нам урыўкамі паказваюць увесь спектр шляху Дон Кіхота: параженні і перамогі, гумар і трагізм, вар'яцтва і рацыянальнасць. Асаблівы ж тон гэтаму асэнсаванню кнігі сапраўды надае не Дон Кіхот, а ягоны браняносец — ... Тобі?

Санча Панса, герой-звязка, які ў кнізе праз сваю рацыянальнасць дапамагае чытачу больш дэталёва паглыбіцца ў гульні па правілах Дон Кіхота, у гэтай трактоўцы сюжэта па сур'ёзных прычынах больш не можа адыгрываць сваю ролю. Таму воляю Гіліяма на месца браняносеца заступае ягонае рэжысёрскае альтэр-эга, Тобі. І гэта яшчэ больш разводзіць па баках казачнасць светаўспрымання Дон Кіхота і суровую рэальнасць. Ужо не скептычнае бурканне, а даволі прамы пасыл на ўсе чатыры бакі гучыць у бок Рыцара Сумнага Вобраза, і той, быццам бы прыгадваючы гэтыя словы, не занадта карна рэагуе. Гэтая «іншасветная» памяць працуе і ў адваротным кірунку: Тобі ў нейкі момант пачынае заражацца донкіхоцкім вар'яцтвам і паступова правальвацца ў свет рыцараў, прынцэ і гігантаў замест млыноў. Менавіта гэтае неразуменне рэальнасці таго, што адбываецца навокал, стане ў выніку шляхам да кульмінацыйнага моманту кінакарціны. Менавіта гэтымі хістаннямі паміж рэальнасцямі і іх вынікамі я хацеў бы напоўніць сваё такое ж кульмінацыйнае разважанне-выснову.

Як ні сумна гэта прызнаваць, але мы жывём у свеце постпраўды. Калі хто яшчэ не ведае, *стан постпраўды — гэта грамадская сітуацыя, у якой апеляцыя да асабістых меркаванняў людзей і іх эмоцый больш дзейсная, чым спасылка на аб'ектыўныя факты*. Вось у такіх абставінах мы жывём ужо два гады. Вось у такіх абставінах прэзідэнцкія выбары выйграў Трамп (на долю якога ў фільме таксама прыйшоўся жарцец). У такіх жа абставінах працуе і прастора стужкі. Увесь час мы бачым, як нарастае атмасфера непрыкрытай ілжывасці, якая пачынаецца са звычайнай рамантычна-камедыйнай сцэны здрады і ператвараецца ў натуральны рэлігійны карнавал. У кантэксте ілжывасці рэальнага свету, тое, што дзівачыць Дон Кіхот, многімі гадамі пазней выглядае ўжо не фантазмагарычным актам эскапізму, а пакуль што адзіным выйсцем да нейкай хай казачнай, але ўсё ж такі больш аб'ектыўнай рэальнасці, чым тая, у якой мы знаходзімся сёння.

Гледзячы на ўсе перагледы і перабудовы, праз якія прайшла карціна «Чалавек, які забіў Дон Кіхота», з вышні сённяшняй эпохі пост-пост, можна сапраўды гаварыць пра тое, што першапачатковы постмадэрністкі імпульс, які доўгі гады нёс недзе глыбока пад панцырам бессмяротны Дон Кіхот, у нашыя дні паглыбіўся і раскрыўся па-новаму: ціхім салютам вогненых фарбаў загарэлася шчырае донкіхоцкае сэрцайка.

Іван ВАНКА

Кадр з фільма «Чалавек, які забіў Дон Кіхота».

і нават пазалітаратурны патэнцыял для свайго новага ўвасаблення. Таму, відавочна, экранізацыя такой кнігі (асабліва ў наш час) не магла быць звычайным перакладам арыгінальных сюжэта і атмасферы на мову кінематографа: фільм быў павінен ісці далей за кнігу і ў якасці асновы мець менавіта палеміку з пазамастацкай рэальнасцю — той гульнівай элемент, без хістанняў у межах якога не было б таго наўмысна смешнага, але з-за таго і вельмі трагічнага Дон Кіхота, якога мы ведаем.

Тэры Гіліям падрыхтаваў максімальна зручную глебу для свайго экранізацыі: ён працаваў над ёй настолькі

Гіліям праходзіцца па актуальных ньючых нарывах як кінематаграфічнага грамадства, так і грамадства абы-вацельскага: секс-меншасці, рэлігія і педафілія — кожная тэма атрымлівае ў стужцы свае адзін-два гэта, якія не ўздзейнічаюць на ход аповеду, але сведчаць аб тым, што, хоць і мінула 30 гадоў вытворчага пекла, карціна стаіць абедзвюма нагамі ў нашым часе. Дзесьці сцёб прымае і даволі прамыя формы, як, напрыклад, самыя першыя кадры, дзе рэжысёр дае каментар пра завершанасць стужкі. А які нечаканы злом чацвёртай сцяны ў першай палове фільма — проста ўцеха для вачэй!

У дыялогу

Жыццё на вялікім экране

Трэці фестываль дакументальнага кіно краін СНД «Еўразія.DOC», што прайшоў днямі, зрабіў акцэнт на актуальнасці.

Асноўныя мерапрыемствы прайшлі ў Мінску, некаторая частка праграмы — у Смаленску. Насамрэч геаграфічныя межы фестывалю не абмежаваныя Еўразіяй — было прынята больш за 150 заявак з 24 краін свету. Для паказу ў праграме адабралі 24 карціны з 12 краін. Пяць з іх — беларускія.

Некалькі фільмаў склалі пазаконкурсную праграму, паколькі адрозніваюцца ад конкурснага фармату, але закранаюць важныя тэмы, таму вартыя, каб іх пабачылі.

Журы аддавала перавагу фільмам, што звязаныя з праблемамі і пытаннямі, актуальнымі для краін СНД. Але тэматыка іх самая розная: карціны палітычнага, грамадскага, гістарычнага кірунку. У

праграме вылучаюцца фільмы, мэтай якіх быў паказ лёсу асобнага чалавека, яны адрозніваюцца асаблівай пранікнёнасцю і прымушаюць больш востра перажываць праблему. Прыклады такіх карцін — «Спісанае жыццё», «Песні Абдула», «Я павінна расказаць».

Падчас прэс-канферэнцыі, прысвечанай адкрыццю фестывалю, старшыня журы, старшыня Савета дырэктараў ВД «Камсамольская праўда» Уладзімір Мамантаў адзначыў, што з'яўленне ў праграме фільмаў больш асобнага, чым палітычнага, гучання сведчыць пра безумоўны прагрэс праекта, бо менавіта такія фільмы дазваляюць глыбей спазнаць уласныя краіны.

Акрамя саміх кінапаказаў, якія адбываліся на працягу трох дзён у кіна-тэатры «Беларусь», падчас фестывалю былі праведзены два круглыя сталы «Інтэграцыйныя працэсы на прасторы

Еўразіі» на базе Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і «Дакументальнае кіно ў эпоху постпраўды» на базе ІА «Спутнік-Беларусь». У якасці спецыяльных праектаў — творчы вечар Юрыя Стаянава, які ўзяў удзел у стварэнні аднаго з фільмаў праграмы, асобны конкурс «4 хвіліны» — кароткае аматарскае кіно, знятае на тэлефоны ці фотаапараты, і мерапрыемства медыяклуба «Фармат А-3» для студэнтаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Частка кінапаказаў і мерапрыемстваў была перанесена ў корпус БДУ на Кальварыйскай, 9, дзе знаходзіцца факультэты журналістыкі, філасофіі і сацыяльных навук. Арганізатары фестывалю адзначылі, што «Еўразія.DOC» — яшчэ і адукацыйны праект. Але не толькі супрацоўніцтва з БДУ і цікавасць студэнтаў уплываюць на гэта. Ёсць жаданне стварыць на кінапаказах максімальна спры-

яльную атмасферу для дыялогу паміж аўдыторыяй і аўтарамі фільмаў, прастору для свабоднага абмеркавання — а мініскія гледачы да інтэлектуальнай размовы здольныя.

Фестываль «Еўразія.DOC» пацвердзіў, што дакументальнае кіно можа быць не менш мастацкае і цікавае для гледачоў, чым гульнівае, што дакументалістыка і публіцыстыка — гэта важныя інструменты для пазнання прасторы, у якой ты жывеш, і людзей, якія побач.

Заснавальнікі фестывалю — Міжнародны медыяклуб «Фармат А-3» і пра-дзюсарскі цэнтр «Студыя Трэці Рым». Сёлега фінансавую падтрымку фестывалю аказаў Міждзяржаўны фонд гуманітарнага супрацоўніцтва ўдзельнікаў СНД (МФГС).

Дар'я СМІРНОВА

Забывшыся прычыніць дзверы

Дзяржаўнаму камернаму хору Рэспублікі Беларусь — 30

На сваёй струне

Ларыса СІМАКОВІЧ,
кампазітар

Сучасная музыка сустракаецца з музыкай барока.
Сучасная гукавая палітра спрачаецца з бездакорнасцю класікі.

Сучасны драматызм саборнічае са стыхіяй рамантызму.

Наватвор, змешчаны ў «чужы» часавы ці гістарычны кантэкст, больш востра і выразна вызначае рысы і вартасць абранай эпохі.

Збег парадоксаў і супярэчнасцяў! Непрадаказальнасць рэакцыі. Эстэтычны адрэналіт. У супярэчнасцях, якія абавязкова ўзнікаюць, ёсць і агульны агмень — збалелая чалавечая душа, асуджаная на вечныя пошукі самой сябе.

Аб'яднанне стыляў — абагульненне і спробы разгадкі самай нязведанай «зямной тэрыторыі» — душы чалавека. Гэта дыялог эпох, сустрачка нязменнай існасці па-за часам і геаграфічнымі каардынатамі. Што віхурцыца, мяняецца, а што застаецца нязменным у вечным бясконцым узыходжанні чалавечай душы? І музыка, якая існавала заўсёды і будзе існаваць мовай эмоцый, матэрыяй роздуму і пачуццяў.

І Палестрына, і Вацлаў з Шамотул, і Бах, і Шуберт — гэта таксама і наш час, сучаснасць, адбітак важнасці тых сэнсаў і эмоцый, якія адбываюцца цяпер, бягучым часам і сведчаць пра сваю неўміручасць, невычэрпнасць чалавечага характа, захавання, высакародства. Толькі так магчыма не пераставаць здзіўляць іншых і здзіўляцца самім, дазваляючы пачуць водгулле сваіх, недасяжных наваколлю ўзрушэнняў і хваляванняў.

Музыка і той сэнс, які яна змяшчае, не лакалізуецца на нейкай адно-адзінай лапіцы прасторы і не з'яўляецца яго вынікам. Музыканы сэнс — заўсёды рух і зрушэнне матэрыі — змяненне яе, танец новых формаў падобна аблокам, якія няспынна разгортваюцца ўласным «тэкстам».

У ПОШУКАХ НОВАГА ЖАНРУ

«...няма калі хварэць на пана...» (Якуб Колас)

Можна не звяртаць увагі на агульны ход развіцця сцэнічнага і выканальніцкага мастацтва. Можна працягваць ісці туды, куды кіруе інерцыя агульнай млявасці. Можна, пагадзіўшыся з уласнай нязмогай, не супраціўляцца руцінным апоўзням, адплываць разам з імі, апраўдваць цяжкім часам для культуры і невыносным сацыяльным існаваннем і ціха сунуцца ў кірунку туманнай мглістасці. А можна спыніцца і адшукаць патрэбны ключ, які адмакне наступныя дзверы і паменшыць шанц агульнага заняпаду.

...Хіба можна сваё святло адкласці на заўтра?

«...заўтрашні дзень прыгажэйшы, — лепш прывітай яго першым...»

Сольныя эпізоды, ансамблевая імправізацыя, нечаканая сцэнічная мізансцэна. Перформансы і праекты з небяспекай быць незразумелымі і адрывнымі, выхад за межы абжытага жанру, пашырэнне дыяпазону сцэнічнага існавання дазваляюць наблізіцца да эстэтыкі сучаснага тэатра, стаць першымі ў працэсе нараджэння новага ў беларускім мастацтве жанру — харавога тэатра. Для музычна-гістарычнага развіцця няма лепшага стымулу, чым узаемаўплыў «чыстай» музыкі і тэатра.

Што там? За закрытымі дзвярыма? За хісткай заслонай? Не раскінаць? Ці рызыкнучь?

Псіхалагічнае адзінства. Супольная творчая рызыка і стварэнне атмасферы. Яднальная агульнасць і мацавальная сіла індывідуальнасці. Куды без іх?

Рызыка засвойваць новыя жанры — выклік сабе. Новыя «нейронныя» сувязі і непрадаказальнасць. Хто зразумее Мамардашвілі? Там, дзе мы не рызыкуем, там — страчаны час — час «нежывых» імгненняў, час, калі мог бы жыць, а не жыць, і твор мастацтва — адзіная магчымасць аднавіць гэты страчаны час.

Музыка, якая валодае вабнай мажлівасцю трансфармаваць час, здольна арганічна размясціць у адной плоскасці падзей музычныя канструкцыі Пёрсела, Баха, Пярта, аўтэнтчны фальклор, сучасныя гукавыя кампазіцыі. Па адной гарызанталі ходзяць гісторыя і сучаснасць. У адзіным драматургічным полі існуюць постаці Карэлі, Вівальдзі, Агінскага, Якуба Коласа. Гульня з часам дазваляе раўнаважна размяркоўваць на небасхіле сузор'і геніяў, наладжваць і вынаходзіць новыя спосабы зносінаў сапраўднага з мінулым.

Харавы тэатр — вабная раскоша культурнага ландшафту, неаспрэчная прыналежнасць да мастацтва складанага, да мыслення еўрапейскага тыпу. Саперніцтва драматычнага і музычнага сюжэтаў, свядомы адыход ад ілюстрацыйнасці, акцэнтаванае супадзенне з рэчаіснасцю сталі нагодай называць харавы тэатр феноменам культуры.

Поспех патрабуе адчайнасці, веры, няўтомнага жадання выйсці з зоны камфорту, пазбавіцца кайданоў бездапаможнасці. Самапавага правакуе пазітыў і мэта-

накіраванасць. Да таго ж незасвоены жанр — прывабная канкурэнтная перавага.

«...і не лятаюць — танцы правяць, ну, каго хочаш, зацікавяць»
(Якуб Колас)

Танец пад музыку часу. Адкуль успамін на плошчы Нотр-Дам? Зачараванае месца зараджэння кампазітарскай школы і з'яўленне «Magnus liber organi»? Адкуль нетаропкая хада арганых секвенцый Леаніна і Пераціна? Ці гэта памяць даўняга парыжскага кангрэса з задуманнай постацю Якуба Коласа?

Пяшчота, тонкая іронія, таямнічасць самотнай парыжанкі, недапаленая дамская цыгарэта, недапітая гаркавая кава, дождж на плошчы Нотр-Дам, вальс парасонаў, развітальны пасаж флейтыста — сцэна з невядомага жыцця, зрэз эпохі, фантом яднання, фантазія, мроя і толькі напрыканцы — празрысты мажор хору...

Святло, азарэнне — як узмах крыла, уражанне, якое спыняе нібы раптоўны ўдар, высокая палётнасць, дзе спалучаецца навізна і яркасць эмацыянальнага ўзрушэння з лагічнай паслядоўнасцю сюжэта. На глыбіні стоенага спыненага позірку — блікі чыстых акордаў сутучаў каштоўнымі камянямі пад святлом нябачным.

У ПОШУКАХ НОВАЙ МУЗЫКІ

«...пераступайце праз мяне, які, каб разарваць на будучым кайданы...» (Ірына Бадановіч)

Няўрымслівым, неабякавым тут шанце.

Калі ў паскораны бег жыцця ўваходзіць госцем новая партытура, здарыцца можа што заўгодна. Як у жыцці. Каханне з першага... з першай ноты. Альбо адчуванасць з першага знаёмства. Альбо доўгая гісторыя насцярожанага набліжэння з пільным узаемным угляданнем.

Музыка ў руках дырыжора трансфармуецца ў жывы музычны вобраз, і гэта завецца «святшчэным сяброўствам».

Вельмі асабісты дачын — размова дырыжора і партытуры. Пытанні ставіць партытура. Дырыжор адказвае. Пасля — наадварот. Разам яны шпацыруюць па сюжэце эмоцый, пераадоўваючы драматургічны рэльеф і дэгустуючы палітру кантрастаў. І неўзабаве, так непрыкметна... нявіднымі ніжымі я моцна-моцна звязан з вамі...

Разуменне ўздымае хвалю натхнення, да якой далучаюцца аднадумцы. Тэмпературу цікаўнасці не могуць збіць нават самыя цынчныя высновы, і ў стыхію «карагоднага» адкрыцця новай музыкі ўцягваюцца ўсе, да каго магло дакрануцца ўзнятае хваляванне.

Запальваецца трывожнае святло пачуцця адказнасці. Музыкальная праўда абавязвае. Адказваць ёсць перад кім, калі не страчана сумленне, адданасць прафесіі, калі жыве вера ў тое, што ў музыку можна прыходзіць як у храм.

Калі-небудзь гэта здарыцца: любым часам, любым днём можна будзе зайсці туды, дзе з раніцы да вечара, безупынна, гучыць музыка. Зайсці, сесці, паслухаць. Прыслушацца да сябе, да наваколя, паравіны года, эпохі. Спыніць час. Наталіўшыся, пайсці далей па жыцці.

Некалі спраўдзіцца мара Глена Гульда: граць так, нібы толькі дзеля сябе і музыкі, так, быццам проста забыўся прычыніць дзверы...

Музыка высокага сумлення. Без планаў і пагоні за нормамі. Без пабочнага заробку на «пажыцц». Без мітусні і «эканоміі на транспарце». Музыка як ахвярапрынашэнне і больш нічога. Без празмернасці. Празмернасць прыводзіць да атлусцення маразмам і маскултурцы як лёгкага спосабу ўвесці ў зман і падмяніць паняцці. Браць грошы можна там — за добраахвотнае атручванне псіхікі таксіч-

най, другаснай, беспрынцыпнай падробкай, бразготкай з цынчным апраўданнем — «дзеля народа»...

Перанасычанасць — першая небяспечнасць музыкі. Празмернасць каштоўнасцяў прыводзіць да іх дэвальвацыі. «Бегаць» за планам навывперадкі — не «музычная» гэта справа. Музыка належыць панаваць. Пошукі і ўвасабленне — вось надзейны алгарытм яе існавання і мастацтва. Планы пакінем на доям, свінафермам, ураджаям... Там няма патрэбы пошуку стваральнай дамінанты. Там бухгалтэрыя — царыца. А як падлічыць якасць? Якімі мегатонамі? Кампетэнтнасцю хіба... Але яна госця не нашага караваю...

Сведчанне агульнай дэградацыі — перанасычанасць «фастфудам», яна ж і першая небяспека для музыкі. Каштоўнасць павінна заставацца рэдкай, выключнай з'явай. Як сакрэт майстра: толькі тады атрымліваеш, калі гатовы ўзяць і несці далей. Гайдн граў свае сімфоніі ўсяго для 30 чалавек. Трыццаць чалавек, якія ў розуме, — дастатковая колькасць для высакародных спраў. Калі ж здараюцца непаразуменні, з'яўляецца «Ёзаф Гайдн» і піша сваю «Развітальную» сімфонію, каб музыканты маглі годна сысці са сцэны жыцця князя Ёстэргазі...

Немагчыма заўважыць татальнае асяданне культуры. Гэта можна адчуць, прасачыць, назіраючы за дробнымі з'явамі, якія быццам не ўплываюць на агульны ход падзей: зніжаныя жыццёвая энергетыка, абьякавасць, падмена прыярытэтаў, адсутнасць адказнасці «дзед перад унукамі, калі садзіць яшчэ адну яблыню, добра ведаючы, што яблыкаў з гэтай яблыні яму ўжо не паспытаць».

Пытаннем змены да лепшага мастак заняты ледзь не на інтымным узроўні. Ён ігнаруе знешнія ўплывы і сувязі. Гэта яго выбар: займацца сабой і выбудоваць асабісты, духоўны гай. Ён выбірае свабоду. Жыве па-за дзяржавай. Абраць свабоду звычайна вымушаюць ланцугі. Маўчыць звыкла, па-беларуску. Маўчыць, нават калі яго магчымасці пашыраюцца. Маўчыць, бо гэты «маўчун» ведае: пашырэнне магчымасцяў яшчэ не ёсць свабода.

ЗДЫМАЕМ МАСКІ, АГАЛЯЕМ ДУШЫ!

«...баюся, што не здолею вам усё гэта растлумачыць, — ветліва прамовіла Аліса. — Я і сама нічога не разумею. Столькі ператварэнняў у адзін дзень каго хочаш сабе з панталыку...» (Л. Кэрал)

Абраны жанр святочнага канцэрта — харавая мініяцюра — сам па сабе шэдэўр.

Лаканічны, тонкі, з абяцаннем глыбіні. Жанр, упадабаны старажытнымі абразамі, літаратурай, жывапісам... «Анёл» Андрэя Рублёва чаго варты!..

Вялікія сэнсы на абмежаванай плоскасці. Ідэальны ўзор яснай і дасканалой формы. Рэльеф драматычнай палітры. Дакладнасць, абвостранасць, суб'ектыўнасць, маналагічнасць, імпрэсіяністычнасць, этычная вышыня. Поле для эксперыменту і аўтарскага выказвання.

«Анёл» Андрэя Рублёва чаго варты...

Жанр, які нарадзіўся ў руках майстра аблокаў. Крохкае, няўлоўнае, непаўторнае пажадала набыць аблічча. Бетховенскія багатэлі, шапэнаўскія прэлюдыі, паланэзы Агінскага...

Афарыстычная, жартоўная, гуллівая, стракатая, усмешлівая, згучаная мастацкім тэкстам. Кроплі імгнення, у якіх адбываецца вечнасць. Імгненне палёту вольскай дажджавой кроплі — Вялікае ў малым. Суіснаванне і множнасць інверсій. Штрыхі, дэталі. Бездакорная завершанасць — як ары Баха. Экстракт жыцця.

Усхваляванае прызнанне. Перапады дысанансных і кансанансных тэмператур. Выбух і палкасць эмоцый, меладыйная вяршыня адчайнага ўзлёту, пяшчотная супярэчнасць і захавленне.

Эсэ жыццёвых назіранняў, дыялог паміж змястоўным «я» і неабдымным сусветам, вогненныя яскракі шэдэўры — харавыя мініяцюры, — сабраныя ў месца, прыцягнутыя нябачным магнітам пад дах святочнага канцэрта «БЕЗ ЦЫРЫМОНІЙ», прагучаць 3 кастрычніка на сцэне Вялікай залы Беларускай дзяржаўнай філармоніі з нагоды 30-годдзя Дзяржаўнага камернага хору Рэспублікі Беларусь.

Маленькія гісторыі, якія разгорнуцца над сцэнай парасонамі і створаць уласны свет, дом для закаханых, плошчу ўспамінаў, вуліцу пльнных мелодый.

Канцэрт — падарунак нераспелага лета.

Кастрычнік будзе асцярожна прыслухацца да зімы, лістапад ападзе новымі ідэямі, а вясенне, які здолеў ствараць лета, лёгкай паходкай сыхоў у нябыт.

Восень прытнілася на парозе сваіх уладанняў і ў задумленні ўзняла чорнае брыво халодных начэй.

Сілуэты Спадчыны

Аўтарскі праект
Уладзіміра Цвіркі

Ратуша.

ШКЛОЎ

Хутка дні стануць нашмат карацейшыя, таму спяшаюся ў Шклоў, каб пры добрым асвятленні зрабіць удалыя здымкі. На месцы быў каля дзевятай гадзіны раніцы. Вельмі мне падабаецца ў такі час вялікі горад (гэта я пра нашу сталіцу). А гарадкі, мястэчкі ды вёсачкі — тым больш. Прачынаюцца яны, здаецца, намнога павольней, не спяшаючыся. І калі нарэшце жыхары ўстаюць і выходзяць на вуліцу, у двор, будзьце ўпэўнены: яны дакладна ведаюць, чым будуць займацца ажно да захаду сонца. Вы можаце паспрачацца, што ў вялікім горадзе тое ж самае. Можа, і так. Але ў мясцінах вясковых гэты ранішні час адчуваецца неяк больш выразна.

Шклоў дастаткова вялікі горад, але, нягледзячы на гэта, у яго абліччы і жыцці зававалася яшчэ шмат правінцыяльнай няспешнасці і цеплыні. Першай сустрэкае прываслаўная святыня, пабудаваная ў 1903 годзе. Аблічча храма крыху нагадвае сабор Крыжа Гасподняга, што знаходзіцца ў Спаса-Ефрасіньеўскім манастыры ў Полацку.

У горадзе ёсць касцёл Святых Пятра і Паўла ў стылі неаготыкі і класіцызму, які ў 1930-я гады быў прыстасаваны пад кінатэатр і пры гэтым згубіў сваю шыкоўную купальную сістэму. У 1994 годзе храм вярнулі вернікам.

Выдатна захаваліся вытворчыя будынкi кардонна-папяровай фабрыкі, узведзенай у 1890 годзе. У пераліку архітэктурных каштоўнасцяў горада трэба згадаць — і не будзе лішнім паглядзець — будынак синагогі, пабудаваны ў пачатку XVII стагоддзя. А на яўрэйскіх могільках у руінах захаваліся яшчэ адзін унікальны помнік гісторыі гэтага народа — бісхайм у выглядзе лесвіцы з высокімі цаглянымі сценамі, узведзены ў сярэдзіне XVIII стагоддзя.

Зазірнем у мінулае Шклова. У пісьмовых крыніцах ён згадваецца з пачатку XVI стагоддзя. Належалі гэтыя мясціны шляхецкім родам Гаштольдаў, Хадкевічаў, Чартарыйскіх. З 1568 года гэта цэнтр графства ў складзе Аршанскага павета Вялікага Княства Літоўскага. Магутны драўляны замак, які стаяў тут на працягу XVI—XVII стагоддзяў, быў двойчы спалены (у 1563 і 1580 гадах) рускімі войскамі. Добра вядома і пра гераічную абарону горада ў 1654 годзе падчас страшэннай трынаццацігадовай вайны паміж ВКЛ і Маскоўскай дзяржавай. У 1708 годзе горад пацярпеў яшчэ адно спусташальнае разбурэнне ад шведскіх войскаў.

Нягледзячы на жahlівыя наступствы войнаў, жыхары Шклова зноў і зноў падымалі горад з папалішча і руін. Узводзілі жылыя дамы, культывалі пабудовы, гандлёвыя плошчы, аднаўлялі шклоўскія абарончыя ўмацаванні, раскінутыя па берагах Дняпра да рэчкі Шклоўкі. Агульная даўжыня абарончых равоў і земляных валоў складала амаль два з паловай кіламетра. Горад рос і пашыраўся пад іх надзейнай аховай, павялічвалася і насельніцтва. Ужо ў сярэдзіне XVII стагоддзя Шклоў уваходзіў у першую дзясятку па колькасці жыхароў у ВКЛ. Адных толькі рамеснікаў тут было каля дзвюх соцень, прыкладна столькі ж — гандлёвых крам. Горад упрыгожвалі пяць цэркваў, будынак касцёла, дзейнічалі дзве синагогі. Вёўся актыўны гандаль як па шляхах-гасцінцах, што выйгали з горада, так і праз вялікую прыстань на Дняпры.

Маючы з 1570 года Магдэбургскае права, Шклоў у 1762 годзе атрымаў герб і адрозніваўся ўпрыгожыў цэнтральную частку грандыёзнай і велічнай пабудовай — ратушай, якая ўздымала сваю вытанчаную вежу з гадзіннікам над шматлікімі гандлёвымі радамі.

Вось менавіта пад вежай Шклоўскай ратушы я і вырашыў скончыць свой невялікі расповед пра гэты цікавы і прыветны горад у Магілёўскай вобласці. Дарэчы, у Беларусі, мабыць, не набярэцца і дзясятка падобных архітэктурных помнікаў, як гэтая ратуша. Тады тым больш варта неўзабаве наведаць Шклоў з яго захапляльнымі гарадскімі мясцінамі.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная
калегія:
Тасцяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказы сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друк
04.10.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1290

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 3843
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацый.